

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Lokalna Grupa Działania

**Lokalna Strategia Rozwoju
Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania
„Razem na Piaskowcu”
na lata 2023-2027**

Mirzec Stary, czerwiec 2023 r.

Spis treści

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO.....	3
1.1 Nazwa LGD i forma prawna oraz data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego i numer w tym rejestrze...	3
1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa.....	3
1.3 Opis struktury LGD	5
1.3.1 Poziom decyzyjny - rada	5
1.3.2 Zasady funkcjonowania LGD.....	6
1.3.3 Biuro	7
II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	8
1.1 Obszar.....	8
III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR.....	10
IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR.....	14
1.1 Demografia	15
1.2 Rynek Pracy.....	16
1.2.1 Bezrobotni.....	16
1.2.2 Przedsiębiorczość	18
1.2.3 Przedsiębiorczość społeczna.....	19
1.3 Grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR i w niekorzystnej sytuacji.....	20
1.3.1 Seniorzy	20
1.3.2 Kobiety.....	21
1.4 Dochody gmin wchodzących w skład LGD	21
1.5 Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR	22
1.6 Organizacje pozarządowe	23
1.7 Dziedzictwo kulturowe	24
1.8 Formy ochrony przyrody	27
1.9 Analiza SWOT.....	30
V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	32
VI. CELE I WSKAŹNIKI	34
VII . SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	48
VIII. PLAN DZIAŁANIA.....	50
IX. PLAN FINANSOWY LSR	51
X. MONITORING I EWALUACJA.....	52
ZAŁĄCZNIKI DO LSR.....	54
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	66
SPIS TABEL.....	66
SPIS ILUSTRACJI	66
SPIS ZAŁĄCZNIKÓW	66

I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1.1 Nazwa LGD i forma prawna oraz data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego i numer w tym rejestrze

Nazwa: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu”, zwana dalej LGD „Razem na Piaskowcu”.

Forma prawna: Formą prawną Lokalnej Grupy Działania „Razem Na Piaskowcu” jest stowarzyszenie „specjalne” posiadające osobowość prawną, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o w wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. z 2013 r., poz.173 j.t.) i została utrzymana w ustawie o rozwoju lokalnym.

Data rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym: 10 lipca 2015 roku

Numer KRS: KRS 0000566126

Numer NIP: 6631870825

REGON: 361987699

1.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa

Celem powstania LGD „Razem na Piaskowcu” są działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz wzmocnienia aktywności ludności wiejskiej (w tym kształtowania postaw przedsiębiorczych wspieranie działań kooperacyjnych w sektorze gospodarczym, rozwijanie potencjału turystycznego i rekreacyjnego obszaru, promocja aktywnego stylu życia, dbałość o dziedzictwo kulturowe, historyczne i przyrodnicze oraz wspieranie działalności organizacji pozarządowych, a także działanie na rzecz grup w niekorzystnej sytuacji). Inicjatorami powstania LGD „Razem na Piaskowcu” byli przedstawiciele władz samorządowych oraz osoby działające w LGD „Na Piaskowcu”) i LGD „Razem Na Rzecz Rozwoju”).

Bodźcem do utworzenia Lokalnej Grupy Działania „Razem na Piaskowcu” stały się doświadczenia zdobyte w perspektywie 2007-2013 przez gminy: Borkowice, Chlewiska, Jastrząb, Mirów, Orońsko, Szydłowiec i Powiat Szydłowiecki z województwa mazowieckiego (tworzące w perspektywie 2007-2013 Stowarzyszenie LGD „Na Piaskowcu”) oraz Mirzec i Skarżysko Kościelne z województwa świętokrzyskiego (tworzące w perspektywie 2007-2013 Stowarzyszenie LGD „Razem Na Rzecz Rozwoju”).

Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” z powodzeniem zrealizowała strategię na lata 2014-2020. Wykorzystany został pierwotnie założony budżet. Oprócz tego wykorzystano dodatkowe środki wynikające z różnic kursowych i dwóch dodatkowych bonusów. W perspektywie 2014-2020 LGD przeprowadziła nabory na następujące działania:

- 1) Projekty dotyczące dużej infrastruktury – 2 nabory, zrealizowanych zostało 19 projektów;
- 2) Projekty grantowe dotyczące m.in. małej infrastruktury, doposażenia, imprez, szkoleń, wydawnictw, zakupu strojów itp. – zrealizowano 8 projektów grantowych na które złożyło się około 100 wniosków;
- 3) Rozwój działalności gospodarczej – doposażono 18 istniejących przedsiębiorstw;
- 4) Podejmowanie działalności gospodarczej – powstało 55 nowych przedsiębiorstw;
- 5) Operacje własne – zrealizowano 2 operacje własne: jedna dotycząca promocji produktów lokalnych, druga aplikacja promująca obszar LSR;
- 6) Projekty proekologiczne – zrealizowano 3 projekty;
- 7) Projekty współpracy – zrealizowano 3 projekty współpracy, w tym jeden projekt międzynarodowy.

Ogólnie w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 LGD „Razem na Piaskowcu” zrealizowała zaplanowany budżet, korzystając z możliwości pozyskania dodatkowych bonusów.

Zgodnie ze statutem siedziba Stowarzyszenia mieści się w miejscowości Mirzec Stary 9, 27-220 Mirzec. Biuro Stowarzyszenia mieści się w Szydłowcu, przy ulicy Kolejowej 36. Obszarem działania jest Rzeczpospolita Polska. Stowarzyszenie może być członkiem krajowych i międzynarodowych organizacji o podobnym celu działania.

Głównym celem statutowym stowarzyszenia jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Do celów pośrednich należą m. in.:

- Opracowanie i realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) w rozumieniu obowiązujących ustaw dotyczących realizacji zadań z zakresu wsparcia rozwoju obszarów wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz przepisów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich dla obszaru gmin: Borkowice, Chlewiska, Jastrząb, Mirów, Mirzec, Orońsko, Skarżysko Kościelne, Szydłowiec i Powiatu Szydłowieckiego;

- podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych oraz ich czynny udział w opracowywaniu i realizacji LSR,

- upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich położonych w obszarze działania LGD,

- propagowanie działań na rzecz realizacji LSR w obszarze działania LGD, pozyskiwanie partnerów i źródeł finansowania LSR, w tym z programów pomocowych, inicjowanie i wspieranie zrównoważonego rozwoju oraz promocja obszarów wiejskich położonych w obszarze działania LGD, udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru objętego LSR w zakresie przygotowania projektów i pozyskiwania środków na ich realizację, w tym z programów pomocowych,

- działalność na rzecz rozwoju odpowiedzialnego społeczeństwa obywatelskiego, edukacji obywatelskiej, demokracji oraz samorządności,

- utrzymanie istniejących i tworzenie nowych miejsc pracy poprzez wsparcie dywersyfikacji i restrukturyzacji gospodarczej i społecznej,

- ochrona dziedzictwa kulturowego i wspieranie działań na rzecz odbudowy i kultywowania lokalnych tradycji,

- waloryzacja i polepszenie zarządzania zasobami obszaru, w tym zasobami środowiska naturalnego i krajobrazu oraz zasobami historyczno-kulturowymi obszaru,

- tworzenie warunków do rozwoju turystyki,

- tworzenie płaszczyzny wymiany informacji i doświadczeń pomiędzy osobami i instytucjami zainteresowanymi celami LGD, działanie na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społecznościami,

- działalność wspomagająca technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz innych partnerów LGD w zakresie zgodnym z celami LGD,

- inteligentny, trwały wzrost gospodarczy sprzyjający włączeniu społecznemu,

- propagowanie integracji przedsiębiorstw i powstawania lokalnych powiązań między sektorami, łączącymi jednocześnie rolnictwo, turystykę wiejską poprzez promowanie zrównoważonej i odpowiedzialnej turystyki na obszarach wiejskich oraz dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, a także inwestycje w energię odnawialną,

- wsparcie rozwoju usług i infrastruktury prowadzącej do włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa oraz odwrócenia tendencji spowolnienia gospodarczego i społecznego oraz wyludniania obszarów wiejskich, zwiększenie aktywności społecznej seniorów.

Szczególnie istotnym jest, iż LGD współtworzone było i jest kierowane, przez mieszkańców obszaru LGD „Razem na Piaskowcu”- osoby bezpośrednio zaangażowane w działania związane z poprawą jakości życia lokalnej społeczności. W nowej perspektywie funduszy strukturalnych, a w szczególności: PROW na lata 2023- 2027 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego oraz Województwa Mazowieckiego na lata 2021-2027 -LGD „Razem na Piaskowcu” będzie kontynuować politykę prowadzoną w ramach osi Leader w PROW 2007-2013 i PROW 2014-2020 ukierunkowując się na promowanie aktywności mieszkańców w kształtowaniu rozwoju obszaru objętego LSR z wykorzystaniem jego zasobów (m.in. bogatego materialnego i niematerialnego

dziedzictwa kulturowego, tradycji, a także bazy i oferty czasu wolnego), a także wdrażać nową politykę związaną w ramach RPO na lata 2021-2027.

1.3 Opis struktury LGD

Strukturę Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Razem na Piaskowcu tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro Stowarzyszenia.

W wyniku budowania partnerstwa członkami LGD „Razem na Piaskowcu” są przedstawiciele grup interesu sektora publicznego, gospodarczego, społecznego, w tym także mieszkańcy działający na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR oraz rolnicy. LGD liczy 55 Członków (stan na dzień 30.05.2023 r.).

Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” jest organizacją otwartą, do której cały czas mogą przystępować nowi członkowie. Członkami mogą być jednostki samorządu terytorialnego w tym gminy, inne osoby prawne, w szczególności stowarzyszenia, związki stowarzyszeń, fundacje, osoby fizyczne po zgłoszeniu woli wstąpienia do stowarzyszenia w formie pisemnej i przyjęciu przez Zarząd Stowarzyszenia. Członkowie Stowarzyszenia, będący osobami prawnymi działają poprzez swoich przedstawicieli, którzy w ich imieniu realizują wszelkie prawa i wykonują obowiązki wynikające z przynależności do Stowarzyszenia. Członkiem wspierającym może być każda osoba fizyczna lub prawna, która zadeklaruje wsparcie materialne lub organizacyjne działalności LGD. Członkostwo honorowe nadaje Walne Zebranie Członków osobom szczególnie zasłużonym dla działalności LGD.

LGD zachowuje otwartość na inicjatywy członków LGD dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, zapewniając stałą możliwość zgłaszania tych propozycji / inicjatyw oraz zachęty do ich zgłaszania. LGD przekazuje zwrotne informacje członkom LGD o wyniku weryfikacji zgłoszonej propozycji / inicjatywy z uzasadnieniem tego wyniku. W celu zapewnienia skutecznej i efektywnej komunikacji pomiędzy członkami LGD na etapie wdrażania LSR, Zarząd w drodze uchwały może powoływać zespoły robocze. Ich członkom przysługuje prawo składania Zarządowi rekomendacji, sugestii i opinii wynikających z pracy zespołu, a dotyczących funkcjonowania LGD i działań związanych z wdrażaniem LSR.

Zapisy dotyczące sposobu nabycia i utraty członkostwa w LGD znajdują się w Statucie Stowarzyszenia.

Tabela 1 Podział Członków Stowarzyszenia ze względu na sektor

Lp.	Rodzaj sektora	Liczba osób reprezentujący dany sektor
1.	Publiczny	14
2.	Gospodarczy	10
3.	Społeczny	31
RAZEM		55

1.3.1 Poziom decyzyjny - rada

Organem decyzyjnym LGD, do którego wyłącznych kompetencji należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt. 9 rozporządzenia 1303/2013, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia – jest Rada LGD. W myśl art. 32 ust. 2 lit.b ww rozporządzenia, w składzie Rady podczas podejmowania decyzji władza publiczna – określone zgodnie z przepisami krajowymi nie będzie posiadać więcej niż 49% praw głosu, co zostało zagwarantowane uregulowaniami zawartymi w Regulaminie Pracy Rady. Sektor publiczny stanowi mniej niż 30% (22,22%). W Radzie jest pięć kobiet i dwie osoby powyżej 60 r.ż. oraz trzech przedsiębiorców. Ponadto zgodnie z art. 34 ust. 3 lit. b co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru będzie pochodzić od partnerów niebędących instytucjami publicznymi. Biuro LGD prowadzi rejestr interesów Członków Rady. Rada LGD „Razem na Piaskowcu” zapewnia spełnienie wymagań określonych w art. 32 ust. 2 lit.b i art. 34 ust. 3 lit. b Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku. Rada LGD „Razem na

Piaskowcu” działa przejrzysto, jawnie i demokratycznie i posiada wewnętrzny Regulamin organizacyjny, który określa m.in. zachowanie parytetów przy wyborze operacji, procedurę wyłączenia z oceny. W razie zmniejszenia się składu władz Stowarzyszenia w czasie trwania kadencji, w tym Rady, Zarząd zwołuje Walne Zebranie w celu uzupełnienia ich składu. Kadencja organu decyzyjnego LGD wynosi 5 lat.

Rada LGD składa się z 9 osób. Członkowie Rady tworzą tzw. „trójkąt współpracy”, gdyż reprezentują trzy kluczowe sektory:

- **publiczny** – 2 osoby (22,22 % całego składu Rady),
- **społeczny** – 5 osób (55,55%),
- **gospodarczy** – 2 osoby (22,22%).

1.3.2 Zasady funkcjonowania LGD

Do dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD należy zaliczyć Statut Stowarzyszenia – który reguluje cele działania stowarzyszenia, sposoby ich osiągnięcia, prawa i obowiązki członków, strukturę władz i zakres ich kompetencji oraz majątek i sposób rozwiązania LGD. Regulaminy Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej – określają organizację wewnętrzną, zakres i tryb pracy poszczególnych organów LGD. Regulamin Biura LGD – określa organizację wewnętrzną, zakres i tryb pracy Biura LGD, jak również wymagania dla osób zatrudnionych w biurze. W regulaminach dotyczących działalności poszczególnych organów, opisano jakie kompetencje wymagane są w LGD na konkretnych stanowiskach i jakie mechanizmy mają zastosowanie dla zapewnienia spełnienia tych wymagań. Poniżej zaprezentowano syntetyczną informację o sposobie uchwalania i aktualizacji wewnętrznych dokumentów LGD.

Tabela 2 Dokumenty regulujące zasady działania organów LGD

Lp.	Rodzaj dokumentu	Organ zatwierdzający dokument, jego zmiany i aktualizacje	Regulowane kwestie
1.	Statut LGD	Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia	<ul style="list-style-type: none"> - reguluje najważniejsze kwestie przewidziane w Ustawie z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2015 poz.1393 z późn. zm - organ sprawujący nadzór – Marszałek Województwa Świętokrzyskiego - organ odpowiedzialny za wybór operacji – Rada LGD - organ kompetentny w zakresie uchwalania LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji – Zarząd LGD - uregulowania dot. bezstronności - zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD - Statut stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR
2.	Regulamin Rady	Zarząd	<ul style="list-style-type: none"> - zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego w tym sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, - sposób wyłączenia członka organu z oceny, - zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, - zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego,

3.	Regulamin Walnego Zebrania Członków	Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia	- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń WZC (sposób informowania członków o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, itp.), o ile nie zostały one określone w Statucie, - szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie powołania organów LGD (sposób zgłaszania kandydatów, oddawania głosów, ograniczenia dotyczące możliwości łączenia różnych funkcji w LGD, wybory uzupełniające, itp.) o ile nie zostały określone w Statucie, - zasady protokołowania posiedzeń WZC.
4.	Regulamin Komisji Rewizyjnej	Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia	- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Komisji, - zasady prowadzenia działań kontrolnych, - zasady protokołowania posiedzeń.
5.	Regulamin Zarządu	Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia	- obowiązki i kompetencje Zarządu, - zasady zwoływania posiedzeń Zarządu oraz sporządzania uchwał i protokołów,
6.	Regulamin Biura LGD	Zarząd	- zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, - uprawnienia kierownika biura, - polityka bezpieczeństwa danych osobowych - zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, - metoda oceny efektywności świadczonego przez LGD doradztwa, - załącznikiem do regulaminu Biura jest również regulamin naboru pracowników do LGD, - opisy stanowisk precyzujące podział obowiązków i zakres odpowiedzialności pracowników Biura stanowi załącznik nr 13 do wniosku o wybór LSR,

Źródło: Opracowanie własne.

1.3.3 Biuro

Pracownicy Biura LGD „Razem na Piaskowcu” mogą się wykazać dużą wiedzą i doświadczeniem niezbędnym do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych, a więc również LSR.

Pracownicy, które obecnie pracują w LGD „Razem na Piaskowcu” zdobywali doświadczenie w poprzednich perspektywach pracując w LGD „Na Piaskowcu” i „Razem na Rzecz Rozwoju”, a później LGD „Razem na Piaskowcu”. Do ich zadań należała kompleksowa obsługa dokumentacji Projektu Leader, promocja obszaru LSR, obsługa posiedzeń Rady, Zarządu, organizacja naborów i szkoleń, oraz wdrażanie i aktualizacja dokumentów strategicznych, a więc LSR.

Obecnie biuro LGD zatrudnia dwóch pracowników na następujących stanowiskach:

1. Dyrektor Biura – Monika Szcześniak 1 etat
2. Specjalista ds. obsługi biura, szkoleń i promocji – Malwina Słomka 1 etat.

Szczegółowy zakres zadań pracowników określa Regulamin Pracy Biura wraz z opisem stanowisk. Pracownicy LGD posiadają wiedzę oraz udokumentowane doświadczenie (dokumenty związane z zatrudnieniem) we wdrażaniu LSR w ramach PROW 2007-2013 i/lub PROW 2014-2020. Kompetencje jakie są wymagane na konkretnych stanowiskach w Biurze LGD zostały wskazane w Regulaminie Biura. Pracownicy zaangażowani są w opracowanie LSR oraz będą odpowiadać za jego realizację.

W celu dalszego rozwoju pracowników biura osób pełniących kluczowe funkcje w LGD wymagane jest przeprowadzenie szkoleń dla członków organu decyzyjnego oraz pracowników Biura. Dla pracowników biura oraz organu decyzyjnego jakim jest Rada LGD na lata 2023-2027 określony został Plan Szkoleń, w którym uwzględniono zagadnienia niezbędne do prawidłowej realizacji LSR, tj. przygotowanie do wdrażania LSR, procedury wyboru oraz oceny wniosków czy ewaluacji i monitorowania oraz zagadnienia służące jak najlepszej możliwości wykorzystania funduszy unijnych oraz działania na rzecz zrównoważonego rozwoju. Ponadto w Planie zaplanowane zostały szkolenia dla pracowników podnoszące ich wiedzę i umiejętności w zakresie sprawnego wdrażania LSR, zwłaszcza podnoszenia kompetencji do obsługi potencjalnych wnioskodawców/ beneficjentów i udzielania doradztwa.

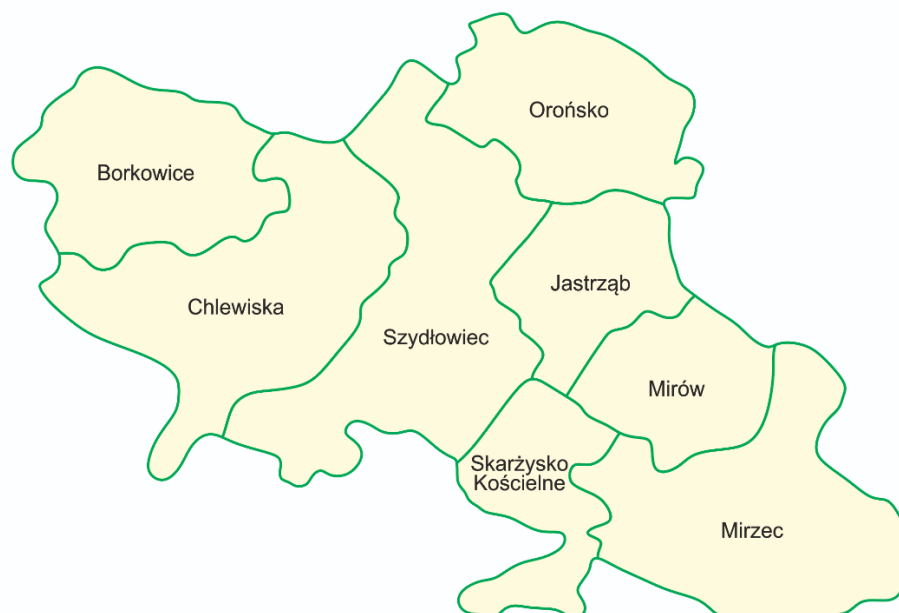
Ponadto pracownicy biura będą na bieżąco prowadzić doradztwo, spotkania, odpowiadać telefonicznie bądź e-mailowo na zapytania osób zainteresowanych możliwościami wsparcia w ramach LSR.

II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

1.1 Obszar

Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Razem Na Piaskowcu” obejmuje obszar ośmiu Gmin: Borkowice, Chlewiska, Jastrząb, Mirów, Mirzec, Orońsko Skarżysko Kościelne i Szydłowiec.

Rysunek 1 Mapa LGD

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3 Gminy wchodzące w skład LGD Działania „Razem Na Piaskowcu”

Lp.	Wyszczególnienie	Województwo	Rodzaj gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia ewidencyjna [km ²]	Liczba ludności
1.	Borkowice	mazowieckie	wiejska	14 2301 2	86	4 161
2.	Chlewiska	mazowieckie	wiejska	14 3001 2	124	5 658
3.	Jastrząb	mazowieckie	miejsko-wiejska	14 3002 3	55	5 135
4.	Mirów	mazowieckie	wiejska	14 3003 2	53	3 784
5.	Mirzec	świętokrzyskie	wiejska	26 1103 2	111	8 087
6.	Orońsko	mazowieckie	wiejska	14 3004 2	82	5 993
7.	Skarżysko Kościelne	świętokrzyskie	wiejska	26 1004 2	53	5 684
8.	Szydłowiec	mazowieckie	miejsko-wiejska	14 3005 3	138	17 764
RAZEM					702	56 266

Źródło: opracowanie na podstawie danych Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl, stan na 31.12.2020r.

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Razem na Piaskowcu” obejmuje 8 sąsiadujących ze sobą gmin, położonych na styku województw mazowieckiego i świętokrzyskiego. 6 gmin położonych jest na obszarze woj. mazowieckiego (Borkowice, Chlewiska, Jastrząb, Orońsko, Mirów, Szydłowiec); 2 gminy leżą na obszarze woj. świętokrzyskiego (Mirzec i Skarżysko Kościelne). Do Stowarzyszenia należy także Powiat Szydłowiecki.

Liczba mieszkańców obszaru na koniec 2020 r. wynosiła 56 266 osób. Cały obszar jest spójny w kontekście przestrzennym, ponieważ każda z gmin wchodzących w skład LGD znajduje się w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, a cały obszar pozostaje w jednym obrysie (rysunek 1).

Pod względem administracyjnym gminy: Borkowice, Chlewiska, Mirów, Mirzec, Orońsko i Skarżysko Kościelne to gminy wiejskie, natomiast Jastrząb i Szydłowiec to gminy miejsko-wiejskie. Członkostwo Gmin w LGD jest podyktowane pozytywnymi doświadczeniami współpracy pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządowymi oraz tym, że procesy rozwoju regionu nie zamykają się na poziomie powiatu czy nawet województwa.

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju zamieszkuje jest przez 56 266 osób (GUS, 2020), a całkowita powierzchnia obszaru to 702 km².

Obszar LGD „Razem na Piaskowcu” przecina kilka ważnych dróg, w tym droga ekspresowa S7. Dodatkowo przez obszar objęty LSR przechodzi linia kolejowa nr 8 Warszawa Zachodnia – Kraków Główny, łącząca Warszawę z Krakowem https://pl.wikipedia.org/wiki/Linia_kolejowa_nr_8_-_cite_note-2 biegnąca przez Warę, Radom, Skarżysko-Kamienną, Kielce, Sędziszów i Kozłów, niemniej jednak teren jest usytuowany poza zasięgiem negatywnego oddziaływania dużych ośrodków miejskich i przemysłowych i taki stan należałoby zachować inwestując w ochronę środowiska.

Gminy obszaru Stowarzyszenia LGD „Razem na Piaskowcu” tworzą spójny pod względem geograficznym, historycznym, kulturowym oraz społecznym obszar.

LGD „Razem na Piaskowcu” leży na pograniczu dwóch województw – mazowieckiego i świętokrzyskiego. Realizacja PROW 2023-2027 będzie możliwa na obszarze wszystkich gmin należących do LSD, natomiast EFRR w ramach lokalnej strategii rozwoju będzie wdrażany tylko w gminach województwa świętokrzyskiego, tj. Mirzec i Skarżysko Kościelne.

III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

W procesie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 aktywnie uczestniczyli reprezentanci lokalnej społeczności z obszaru działania naszego stowarzyszenia LGD „Razem na Piaskowcu”. W procesie opracowywania LSR obok danych wynikających ze statystyki publicznej ważne były informacje pochodzące z konsultacji społecznych. Zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji LSR, zastosowano i będą zastosowane zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

Podczas prac nad w/w dokumentem zagwarantowany został partycypacyjny charakter polegający na udziale we wdrażaniu LSR przedstawicieli z różnych sektorów: publicznego - przedstawiciele władz samorządowych, gospodarczego - przedsiębiorcy, społecznego, mieszkańców z obszaru LGD, członków organizacji pozarządowych, rolników. Udział w pracach wzięli również seniorzy i kobiety, czyli grupy, które zostały zidentyfikowane jako grupy w trudnej sytuacji.

Konsultacje dotyczące potrzeb grup docelowych LSR rozpoczęły się w 2022 roku. Prace z mieszkańcami nad kształtem LSR trwały do czerwca 2023 r. tj. terminu złożenia wniosku o wybór LSR na nowy okres programowania 2023-2027. Podstawą pracy LGD nad nową lokalną strategią była analiza wyników badań ewaluacyjnych, badań własnych zleconych przez LGD i dostępnej literatury w przedmiocie działania LGD. Konsultacje miały charakter proaktywny. Innowacyjnością w działaniu LGD było zastosowanie triangulacji różnych narzędzi partycypacji społecznej oraz nowatorskie podejście do zasady partycypacji. Triangulacja danych zastosowana w pracy nad LSR polegała na pozyskaniu i wykorzystaniu danych z różnych źródeł w tym samym celu jakim jest opracowanie LSR.

Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” rozpoczęła działania nad nową Strategią od przygotowania diagnozy i analizy obszaru LGD, która opierała się na badaniach własnych oraz ewaluacji końcowej Stowarzyszenia z poprzedniej perspektywy. Ważne były doświadczenia uczestników konsultacji, z przekonaniem, iż mieszkańcy obszaru LSR wiedzą najlepiej jakie są ich potrzeby i czego na terenie LGD brakuje. Nad całym procesem tworzenia LSR, na podstawie zebranych dokumentów, materiałów czuwał czteroosobowy zespół tzw. Grupa robocza, odpowiedzialna za opracowanie dokumentu. Osoby tworzące ten zespół posiadają doświadczenie z poprzedniej perspektywy 2014-2020. Głównym zdaniem powołanego Zespołu było czuwanie i udział w całym procesie tworzenia Strategii, począwszy od uczestnictwa w spotkaniach konsultacyjnych, spotkaniach zespołu, po diagnozę i analizę danych oraz aktywną współpracę ze społecznością lokalną obszaru LGD. Działania te ukazuje aktywna strona internetowa www.razemnapiaskowcu.pl, profil na portalu społecznościowym Facebook oraz czat na stronie internetowej.

Opracowanie dokumentu Strategii składało się z następujących etapów:

I. Etap pierwszy: Diagnoza i analiza SWOT:

Analiza badań własnych i ewaluacji ex-post przeprowadzona na koniec okresu programowania w 2022 r. Na tej podstawie przeanalizowano co udało się osiągnąć w poprzedniej perspektywie, a jakie elementy wymagają dopracowania w kolejnym okresie programowania.

Jedną z bardzo istotnych metod partycypacyjnych jakie zastosowano przy budowaniu LSR były otwarte spotkania informacyjno-konsultacyjne w każdej z Gmin należących do stowarzyszenia:

- Gmina Mirów; 06.09.2022 r. godz. 16.00, Centrum Integracji Społecznej w Zbijowie Małym,
- Gmina Skarżysko Kościelne; 07.09.2022 r. godz. 16.00, Urząd Gminy, ul. Kościelna 2a,
- Gmina Chlewiska; 08.09.2022 r. godz. 16.00, Gminny Ośrodek Kultury, ul. Czachowskiego 54/1,
- Gmina Jastrząb; 14.09.2022 r. godz. 16.00, Urząd Gminy, Plac Niepodległości 5,
- Gmina Mirzec; 15.09.2022 r. godz. 16.00, Urząd Gminy, Mirzec Stary 9
- Gmina Orońsko; 20.09.2022 r. godz. 16.00, Centrum Rzeźby Polskiej, ul. Topolowa 1,
- Gmina Szydłowiec; 21.09.2022 r. godz. 16.00 Szydłowieckie Centrum Kultury Zamek, ul. Sowińskiego 2,
- Gmina Borkowice; 22.09.2022 r. godz. 16.00, Gminny Ośrodek Kultury, ul. Ks. Jana Wiśniewskiego 7.

Informacja o spotkaniach była rozpowszechniana za pomocą plakatów, zaproszeń rozsyłanych i zamieszczanych w Urzędach Gmin oraz na stronach internetowych LGD i gmin należących do LGD. Przeprowadzono rozmowy telefoniczne z przedstawicielami stowarzyszeń skupiających seniorów. Pozwoliło to zachęcić ich do udziału w spotkaniach a co za tym idzie i w budowaniu nowej strategii.

W spotkaniach uczestniczyło od kilkunastu do kilkudziesięciu osób. Szczególną uwagę zwracano na udział w spotkaniach przedstawicieli grup w trudnej sytuacji.

Zastosowano również kolejną metodę partycypacyjną, czyli metodę angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR na etapie określania celów i ustalania ich hierarchii, czyli badanie ankietowe. Przedmiotowa ankietę, która pomogła w wypracowaniu analizy SWOT na obszarze działania LGD. Ankietę rozdano uczestnikom spotkań informacyjno-konsultacyjnych oraz umieszczono na stronie internetowej LGD, można było także wypełnić ją i złożyć bezpośrednio w Biurze LGD w Szydłowcu i w Mircu. Ostatecznie do LGD wpłynęło 167 ankiet. Na podstawie raportów z każdego spotkania i zebranych ankiet udało się sporządzić wstępną analizę SWOT. Na spotkaniach konsultacyjnych w każdej z gmin należącej do LGD rozdawane były i wypełniane były tzw. Karty Pomysłu. Owe karty były aktywną formą włączenia się społeczności lokalnej w proces przygotowania nowej Strategii. Na której mieszkańcy obszaru LGD mogli wskazać jakie projekty chcieliby w przyszłości realizować. Pokazało to jakich obiektów brakuje na obszarze LGD, jakie potrzeby mają stowarzyszenia, zespoły folklorystyczne, KGW, jakie przedsiębiorstwa mogłyby powstać albo się rozwijać.

Dodatkowo w ramach konsultacji społecznych mieszkańcy obszaru planowanego do objęcia LSR, mogli brać czynny udział w budowie Strategii poprzez składanie propozycji w Biurze Stowarzyszenia oraz poprzez pocztę elektroniczną. Biuro w okresie budowy LSR zapewniało obsługę mieszkańców obszaru LGD. Na stronie internetowej LGD „Razem na Piaskowcu” zamieszczono wstępną analizę SWOT i formularz uwag. Mieszkańcy obszaru LGD mogli zgłaszać swoje ewentualne sugestie przez tydzień od zamieszczenie formularza. Uwagi zostały przekazane zespołowi do spraw opracowania Strategii. Odbyło się spotkanie zespołu do spraw opracowania Strategii, na którym po przeanalizowaniu zgłoszonych uwag, głosowaniu nad przyjęciem tych najbardziej trafnych i konstruktywnych wypracowana została analiza SWOT obszaru LGD.

II. Etap drugi: Określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania:

Etap ten budowany był w oparciu o otwarte spotkania informacyjno-konsultacyjne w każdej z Gmin. Opracowana została ankietę, która pomogła w określeniu celów przedsięwzięć na obszarze LGD. Ankietę

umieszczono na stronie internetowej LGD, można było także wypełnić ją i złożyć bezpośrednio w Biurze LGD w Szydłowcu i w Mircu. Ostatecznie do LGD wpłynęło 167 ankiet. Z ankiet został przygotowany raport, który był jednym z elementów budowania celów. Następnie odbyło się spotkanie zespołu do spraw opracowania LSR i określone zostały cele i wskaźniki. Kolejnym krokiem było ich skonsultowanie z przedstawicielami stowarzyszeń (w tym KGW, OSP, zespołów folklorystycznych), przedsiębiorców oraz na spotkaniach tematycznych z przedstawicielami sektora publicznego. Wspólnie wypracowane cele przez Zarząd, pracowników, przedstawicieli różnych grup, zespół roboczy zostały zamieszczone wraz z formularzem uwag na stronie internetowej oraz profilu społecznościowym poprzez zastosowanie kolejnej metody partycypacyjnej e-konsultacje. Na zgłaszanie uwag mieszkańcy mieli około tygodnia. Po zebraniu uwag zespół do spraw opracowania Strategii ustalił ostateczne cele i wskaźniki.

III. Etap trzeci: Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji:

Na podstawie doświadczeń wyniesionych z poprzednio przeprowadzanych ewaluacji i monitorowania wdrożenia LSR pracownicy Biura LGD wraz z Zarządem przygotowali wstępne założenia zasad monitorowania i ewaluacji. Ponadto wnioski z badań terenowych pokazały, że konieczne jest wsparcie ze środków na funkcjonowanie i aktywizację działań w przedmiocie sprawozdawczości i monitoringu rzeczowego beneficjentów, ponieważ od beneficjentów pozyskiwanych jest najwięcej danych do pomiaru wartości wskaźników. Zasady monitorowania i ewaluacji były także konsultowane podczas spotkania zespołu ds. opracowania LSR.

Wypracowane zasady monitorowania i ewaluacji zostały przedstawione na posiedzeniu Zarządu LGD i skonsultowane z Członkami Zarządu. Na bazie wszystkich uwag zespół do spraw opracowania Strategii przygotował ankietę, która będzie rozpowszechniana po przeprowadzonych naborach i pozwoli na bieżąco rejestrować stopień wdrażania Strategii.

IV. Etap czwarty: Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR:

Wstępny plan komunikacji został opracowany przez pracowników Biura LGD na podstawie rozmów przeprowadzonych z przedstawicielami różnych grup społecznych oraz ankiet, które wpłynęły do Biura LGD. Następnie możliwe działania w ramach planu komunikacji zostały przedstawione Zarządowi. Zespół do spraw opracowania Strategii na podstawie raportu ostatecznie ustalił plan komunikacyjny w odniesieniu do realizacji LSR. Zaplanowano, że postępy realizacji Strategii będą na bieżąco monitorowane i poddawane ewaluacji. Zarówno monitoring jak i ewaluacja będą przeprowadzane z udziałem lokalnej społeczności. Wypracowane dobre doświadczenia pokazują jak istotny jest udział lokalnej społeczności w przygotowaniu Strategii i jak wiele pozytywnych elementów pozwolił wnieść. Dlatego też należy kontynuować te pozytywne działania partycypacyjne.

Tabela 4 Metody partycypacji w zależności od etapu opracowywania LSR

Metoda partycypacji	Etap I (diagnoza i analiza SWOT)	Etap II Określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	Etap III Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Etap IV Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR
Spotkania informacyjno-konsultacyjne (gminne)	+	+		
Badania ankietowe	+	+	+	+
e-konsultacje	+	+		
Spotkania zespołu ds. opracowania LSR	+	+	+	+

Spotkania grup przedstawicielskich		+		
Formularz uwag	+	+		+
Karta pomysłów		+		

Podsumowanie działań: Z diagnozy obszaru oraz konsultacji społecznych zebrano obszerny materiał, na podstawie którego zostały wyciągnięte wnioski, które przyczyniły się do opracowania celów niniejszej LSR. Pokazały również problemy, potencjał obszaru, grupy docelowe, obszar interwencji. Podczas tworzenia strategii pracujący nad nią zespół konsultował każdy etap z mieszkańcami obszaru LSR, ale także docierał do grup, które wcześniej nie angażowały się w tworzenie dokumentu.

Wśród najczęściej wskazywanych pomysłów były: budowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej, organizacja imprez promujących tradycję i kulturę, warsztaty dla seniorów i aktywizacja kobiet. Uczestnicy konsultacji pozytywnie wspominali zorganizowane w poprzedniej perspektywie wydarzenia związane m.in. z promocją zdrowego trybu życia – rajdów nordic walking. Zespół do sporządzenia nowej Strategii postanowił przeznaczyć jak najwięcej środków na realizację celów dotyczących inicjatyw mieszkańców i lokalnej turystyki. Wypracowane cele LSR pozwolą na zwiększenie potencjału turystycznego, a także szeroką promocję turystyczną LGD „Razem na Piaskowcu”. Dlatego też pojawiły się przedsięwzięcia skierowane na promocję zespołów folklorystycznych, tradycji, integracji.

W wyniku konsultacji społecznych określone zostały grupy istotne i w trudnej sytuacji, tj. seniorzy, czyli osoby po 60 r.ż. i kobiety.

W przedmiotowym dokumencie doprecyzowano definicję innowacyjności. Konsultacje pozwoliły ustalić wysokość projektów na rozpoczęcie działalności gospodarczej na poziomie 100 tys. zł – 65 tys. zł dofinansowania i 35 tys. zł wkładu własnego. Uczestnicy spotkań stwierdzili, że będzie to kwota, która pozwoli zrealizować ciekawe pomysły na rozpoczęcie działalności, a wysokość wkładu własnego nie będzie barierą nie do przejścia. Ponadto ustalono wysokość dofinansowania dla osób rozwijających działalność gospodarczą na poziomie 65%. Dodatkowo konsultacje pokazały, które z kryteriów mają dla mieszkańców największą wagę.

Elementy, które zostaną poddane monitorowaniu i ewaluacji zostały określone przez zespół ds. opracowania LSR i były konsultowane z Członkami Zarządu LGD „Razem na Piaskowcu”. Najważniejsze uwagi dotyczyły częstotliwości przeprowadzanych działań ewaluacyjnych. Bardzo ważnym dla osób konsultujących było stałe monitorowanie wskaźników, budżetu i pracy Biura i Zarządu.

Stowarzyszenie będzie kontynuować działania partycypacyjne na etapie wdrażania strategii. W dalszym ciągu istotną kwestią będzie więc dążenie do aktywizacji mieszkańców i umożliwienia im pełnego udziału w działaniach na rzecz rozwoju obszaru LGD. Stosowane metody partycypacyjne, tak jak w poprzednich okresach programowania będą obejmować wszystkie trzy podstawowe stopnie partycypacji, czyli informowanie, konsultowanie i współdziałanie. W wyniku szerokich konsultacji przewidziano w planie komunikacji działania mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR. Dane będą zbierane w formie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie (np. dodatkowego przeszkolenia osób udzielających informacji, np. w zakresie komunikacji interpersonalnej). Dodatkowe dane zbierane będą podczas działań informacyjnych o zasadach i efektach LSR skierowane do potencjalnych wnioskodawców oraz mieszkańców. Pozyskane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji LSR, procedur oraz ewentualnej zmiany funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy biura.

Każdorazowo zmiana LSR także będzie poddawana konsultacjom społecznym.

IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Przedstawiona analiza potrzeb i potencjału LSR jest wynikiem analizy danych statystycznych pochodzących z oficjalnej statystyki GUS, informacji i danych przekazanych z innych instytucji, innych ogólnodostępnych baz danych społeczno – gospodarczych, konsultacji ze społecznością lokalną. Analiza ta stanowi ważny fundament tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju, pokazująca co trzeba zrobić na danym terenie i jakie zasoby posiada obszar. Przygotowana została na podstawie Diagnozy obszaru Lokalnej Grupy Działania „Razem na Piaskowcu” oraz na podstawie analizy SWOT, która to pokazuje mocne i słabe strony obszaru oraz czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na rozwój danego obszaru. Przeprowadzone konsultacje ze społecznością lokalną, mieszkańcami, przedstawicielami OSP, KGW i innymi instytucjami pozarządowymi pozwoliły zebrać potrzebne informacje oraz opinie na temat obszarów, jakimi powinna zająć się nowa LSR.

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju, realizowaną przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” składa się z ośmiu sąsiadujących ze sobą gmin, położonych na styku województw mazowieckiego i świętokrzyskiego. Sześć gmin położonych jest na obszarze woj. mazowieckiego (Borkowice, Chlewiska, Jastrząb, Orońsko, Mirów, Szydłowiec), dwie gminy leżą na obszarze woj. świętokrzyskiego (Mirzec i Skarżysko Kościelne). Pod względem administracyjnym sześć gmin analizowanego obszaru to gminy wiejskie (Borkowice, Chlewiska, Orońsko, Mirów, Mirzec, Skarżysko Kościelne) natomiast Szydłowiec i Jastrząb to gminy miejsko – wiejskie. Analizując potrzeby i potencjał trzeba spojrzeć bliżej przede wszystkim na położenie i warunki fizjologiczne obszaru działania LGD.

Gminy obszaru Stowarzyszenia LGD „Razem na Piaskowcu” tworzą spójny pod względem geograficznym, historycznym, kulturowym oraz społecznym obszar.

Gminy tworzące LGD mają podobną budowę geomorficzną, mającą nizinny charakter. Według podziału fizyczno-geograficznego Polski obszar LGD położony jest w obrębie makroregionu Wyżyny Kieleckiej, rozciągającej się między rzekami Pilica i Wisła; na obszarze mezoregionów: Garb Gielniowski i Przedgórze Iłżeckie. Jedynie niewielkie północne skrawki gminy Orońsko pokrywa Równina Radomska, część Wzniesień Południowo-Mazowieckich, Nizin Środkowopolskich. Teren Przedgórze Iłżeckiego i Garbu Gielniowskiego jest północnym fragmentem Wyżyny Kieleckiej, stanowiącej część obrzeżenia Gór Świętokrzyskich.

Przechodząc przez obszar granica regionów powoduje duże zróżnicowanie wysokościowe terenu. Garb Gielniowski to pas wzniesień zbudowanych z piaskowca, które licznie występują w okolicach Szydłowca. Najwyższe wzniesienia przekraczają 300 m n.p.m., na szczególną uwagę zasługuje - Góra Altana 408 m n.p.m., która jest najwyższym wzniesieniem w województwie mazowieckim, Cymbra – 378 m n.p.m. oraz Skłobska Góra – 347 m n.p.m. W rejonie Mirzec - Malcówka pagórki wznoszą się do 266 m n.p.m., we wschodniej części gminy znajduje się tzw. Góra Małszyńska (246,3 m n.p.m.) będąca jednym z lokalnie występujących tu pagórów piaszczysto-żwirowych. Obszar gminy opada łagodnie w kierunku północnym, ku dolinie rzeki Iłżanki, osiągając tu ok. 188 m n.p.m. Antropogeniczna działalność człowieka wywiera wpływ na lokalny charakter rzeźby terenu. W rejonie od Małszyna Starego do Trębowa Małego występuje szereg wyrobisk i szybów o głębokości do 15 m oraz hałd o wysokości do 8 m. Są to tereny, gdzie niegdyś wydobywano rudy żelaza. Rejon Skarżyska Kościelnego jest dość nisko położony – o średniej wysokości w granicach 230-240 m n.p.m. z kulminacją na Grzybowej Górze (254 m n.p.m.) – w stosunku do otaczających go wysoczyzn. W obniżeniach skał podłoża zalegają piaski i gliny, występują tu również pagórki żwirowe (Słomińska – Paprocka D., *Powiat Szydłowiecki w województwie mazowieckim*, Szydłowiec 2008).

Terytorium obszaru należy do węzła hydrologicznego Gór Świętokrzyskich. Jest działem wodnym II rzędu oddzielającym dorzecza dopływów Wisły. Obszar położony jest w dorzeczu: Iłżanki, Kamiennej, Radomki i Pilicy. W przypadku Powiatu Szydłowieckiego i Gminy Borkowice główną oś hydrologiczną stanowi rzeka Szabasówka z dopływami: Korzeniówki, Jabłonicy i Oronki. W tym też obszarze swoje źródła mają rzeki: Oleśnica, Iłżanka

i Kamienna. W Gminie Mirzec i Skarżysko Kościelne osłaniają rzeki Iłzanka i Kamienna. Dopływami rzeki Iłzanki odwadniającymi obszar gmin są: rzeka Małyszyniec, Brodek, Struga Zbijowska. Dopływem Kamiennej, płynącym w obrębie gminy Mirzec jest ciek Wężyk, a w obrębie Skarżyska Kościelnego – Kaczka.

Pod względem geomorfologicznym na tym terenie przeważają osady mezozoiku: triasu i jury dolnej oraz środkowej. Utwory te występują bezpośrednio na powierzchni bądź przykryte są warstwą utworów czwartorzędowych o miąższości od kilku do ponad 130 m. Trias reprezentowany jest przez piaskowce, iłowce, mułowce, wapienie krynowidowe. Jurę dolną reprezentują: piaskowce, iłowce i mułowce, a jurę środkową: piaskowce, piaskowce wapieniste i dolomityczne z syderytami i przewarstwieniami iłowców. Utwory czwartorzędowe tworzą osady plejstocenu (gliny piaszczyste, piaski lodowcowe i wodnolodowcowe, osady rzeczne w postaci piasków, miejscami ze żwirem) oraz osady holocenu (osady rzeczne aluwialne: piaski i namuły, torfy i namuły torfiaste) (Urban J., Kowalski W., *Szydłowiec miasto na kamieniu*, Radom 2004).

Na terenie objętym LSR występują liczne udokumentowane złoża do najważniejszych należą: piaskowiec, fosforyty, gliny ogniotrwałe, ropy naftowe, kruszywa naturalne, rudy żelaza, wapienie i margle.

O spójności przyrodniczej obszaru objętego LSR decyduje nizinny charakter obszaru z przewagą łąk, pól uprawnych, nieużytków rolnych i nierównomiernie rozmieszczenie lasów. Występują te same gatunki zwierząt. Poza podobieństwami świata roślinnego i zwierzęcego, tereny te łączą zbliżone warunki klimatyczne. Lesistość obszaru LGD jest wysoka (ok. 32 %) i ciągle wzrasta. Przeważają drzewostany sosnowe, występują także drzewostany mieszane, a w runie można odnaleźć wiele gatunków charakterystycznych dla borów grabowych i dębowych. Przyjmując klasyfikację leśną są to lasy mieszane świeże. Zwarty kompleks tworzą lasy przysusko-szydłowieckie w południowo-zachodniej części powiatu przysuskiego i szydłowieckiego oraz Lasy Starachowickie – południowa część gminy Mirzec. Najwyższy wskaźnik zalesienia odnotowujemy na terenie gminy Chlewiska i osiąga on poziom 50,9 %.

1.1 Demografia

Liczba mieszkańców obszaru LGD wg danych GUS na koniec 2020 roku wynosiła 56 266 osób. Wartość ta zmalała o 3 245 mieszkańców w porównaniu do roku 2013. Dane wskazują, że na przestrzeni paru lat nastąpił spadek liczby ludności, który odnotowywany był z roku na rok.

Tabela 5 Liczba ludności zamieszkujących teren LGD w latach 2016–2020 z uwzględnieniem podziału na płeć

Jednostka terytorialna	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gmina Borkowice	4 330	4 292	4 302	4 302	4 261	4 161
w tym kobiety	2 182	2 153	2 159	2 162	2 138	2 085
Gmina Chlewiska	6 094	6 019	6 010	5 972	5 911	5 658
w tym kobiety	3 069	3 040	3 032	3 017	2 988	2 821
Gmina Jastrzęb	5 254	5 248	5 242	5 212	5 196	5 135
w tym kobiety	2 661	2 659	2 649	2 635	2 625	2 608
Gmina Mirów	3 886	3 897	3 885	3 898	3 898	3 784
w tym kobiety	1 869	1 875	1 861	1 862	1 859	1 799
Gmina Mirzec	8 333	8 321	8 293	8 335	8 260	8 087
w tym kobiety	4 148	4 129	4 118	4 146	4 101	4 061
Gmina Orońsko	5 982	5 960	5 963	5 963	5 969	5 993

w tym kobiety	2 963	2 936	2 935	2 935	2 947	2 939
Gmina Skarżysko Kościelne	6 193	6 180	6 132	6 072	5 988	5 684
w tym kobiety	3 134	3 137	3 111	3 075	3 027	2 893
Gmina Szydłowiec	19 025	18 951	18 866	18 819	18 698	17 764
w tym kobiety	9 631	9 597	9 543	9 527	9 477	9 047
Razem	59 097	58 868	58 665	58 573	58 665	56 266
w tym kobiety	29 657	29 526	29 395	29 357	29 395	28 269

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny, stan na 31.12.2020 r.

W analizowanym okresie 2015-2020 roku wyraźnie widoczny był spadek liczby ludności w każdej z gmin należących do Stowarzyszenia. Na terenie LGD „Razem na Piaskowcu” zachodziły niekorzystne trendy demograficzne. Spadek liczby ludności związany był z ciągłą migracją ludzi młodych, brakiem odpowiedniej liczby miejsc pracy, małymi szansami zatrudnienia i niskimi zarobkami, przyczyniały się do emigracji zarobkowej. Zauważa się postępujący proces starzenia się ludności. Z każdym rokiem przybywa osób starszych, natomiast zmniejsza się liczba dzieci i młodzieży. Dane statystyczne odzwierciedlają liczbę ludności zameldowanych na obszarze LGD, pomimo, że nie istnieje obowiązek meldunku to i tak nie odpowiada to faktycznej liczbie mieszkańców zamieszkujących ten obszar. Znaczna część mieszkańców jest zameldowana na terenie obszaru LSR, jednak faktycznie zamieszkuje i pracuje w większych miastach, gdzie jest większy dostęp do rynku pracy. Rozpatrując ludność trzeba mieć na uwadze rynek pracy.

1.2 Rynek Pracy

1.2.1 Bezrobotni

Jednym z największych problemów występujących na obszarze działania LGD jest bezrobocie. W głównej mierze jest to zjawisko strukturalne wynikające z braku równowagi między podażą pracy (liczbą miejsc pracy, które oferuje gospodarka w danych warunkach społeczno – ekonomicznych), a popytem na nią (liczba ludności zainteresowanej i gotowa świadczyć pracę) i ściśle wiąże się ze zmianami zachodzącymi na rynku pracy oraz wykształceniem pracowników. Bezrobocie jako negatywne zjawisko społeczno-gospodarcze ma ogromny wpływ na jakość życia mieszkańców oraz ocenę potencjału i warunki do rozwoju regionu na obszarze gmin wchodzących w skład LGD. Wskaźniki naszego obszaru pokazujące poziom bezrobocia kształtują się niekorzystnie. Na lokalnym rynku pracy występuje nadwyżka podaży siły roboczej nad popytem na pracę.

Dysproporcje te są wysokie, na co wskazuje poziom stopy bezrobocia. W skali kraju, sytuacja na rynku pracy w 2020 roku najtrudniejsza była w powiecie szydłowieckim z bezrobociem na poziomie 23,7 %.

Poniższa tabela ilustruje poziom bezrobocia z podziałem na poszczególne gminy.

Tabela 6 Liczba osób bezrobotnych, w tym kobiety w latach 2015– 2020 w gminach należących do LGD

Nazwa Gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Borkowice	638	583	473	515	487	473
w tym kobiety	318	275	216	238	221	234
Chlewiska	775	736	673	663	578	621

w tym kobiety	397	358	345	344	319	328
Jastrząb	652	563	494	441	432	471
w tym kobiety	316	284	256	235	227	246
Mirów	503	446	416	364	358	393
w tym kobiety	226	200	188	173	173	183
Mirzec	385	323	293	251	283	297
w tym kobiety	160	128	133	107	125	129
Orońsko	667	638	546	522	519	540
w tym kobiety	330	302	276	269	268	288
Skarżysko Kościelne	582	485	360	363	351	429
w tym kobiety	276	230	186	170	173	191
Szydłowiec	2020	1 865	1 637	1 551	1 467	1 467
w tym kobiety	931	844	791	768	682	684
RAZEM	6 222	6958	4 892	4 668	4 474	4691

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny oraz na podstawie danych z Powiatowych Urzędów Pracy.

Obszar LGD charakteryzuje się bardzo dużym bezrobociem wśród kobiet, co przedstawiają dane w powyższej tabeli.

Reasumując, liczba osób bezrobotnych na obszarze LSR tylko minimalnie maleje z roku na rok, albo pozostaje w poszczególnych latach na takim samym poziomie. Pomimo tego, że w perspektywie 2014-2020 realizowane były cele związane z ww. niekorzystnymi trendami, to mieszkańcy podczas konsultacji społecznych w dalszym ciągu zwracali uwagę na problemy z nimi związane. Na obszarze działania Stowarzyszenia jest bardzo duże zainteresowanie środkami na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez osoby bezrobotne oraz kobiety.

Największą grupę osób bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, średnim zawodowym, osoby które ukończyły szkoły policealne oraz te które ukończyły szkoły na poziomie gimnazjalnym, podstawowym – łącznie to ponad 75 % ogółu bezrobotnych na obszarze gmin wchodzących w skład LGD. Najmniejsza liczba osób bez pracy, ale istotna z uwagi na wykształcenie to absolwenci szkół wyższych, którzy stanowią 10,2 % ogółu bezrobotnych.

Wnioski wynikające z analizy wyników badań własnych (problemy i potrzeby)

- Problemem jest niski poziom rozwoju przedsiębiorczości i związany z tym problem nie tyle dostępności do dotacji na uruchamianie i rozwój działalności gospodarczej, ale na uzyskanie kredytu pod uruchomienie działalności/ posiadania środków finansowych własnych.
- Istotnym problemem z punktu widzenia wszystkich badanych grup jest powstawanie nowych miejsc pracy powiązane bezpośrednio z ukrytym bezrobociem (osoby mające pracę „na czarno” nie oczekują tworzenia nowych miejsc pracy).
- Niski jest poziom zarobków mieszkańców LGD.
- Mieszkańcy postrzegają ekonomię społeczną (w szczególności spółdzielnie socjalne) jako element gospodarki mogącej mieć wpływ na poziom zatrudnienia. Nie są oni jednak przekonani do formy tej działalności, z uwagi na brak informacji w tym zakresie i obawę o przyszłość takiej działalności. Mieszkańcy wykazują potrzebę pozyskania większej informacji w tym zakresie.

Bez względu na wiek bezrobotnych czy też wykształcenie zwiększa się niepokój o przyszłość, problemy ze znalezieniem pracy powodują rozdrażnienie, poczucie bezradności, obniżają samoocenę. Poza problemami socjologicznymi, psychologicznymi generują także problemy makroekonomiczne. Okres pandemii przyczynił się również do zwiększenia bezrobocia na naszym terenie i niepokoju o przyszłość. Masowe bezrobocie skutkuje dużymi kosztami świadczeń socjalnych, podwyższonymi podatkami i składkami ubezpieczeniowymi, niewykorzystanym (zmarowanym) potencjałem ludzkiej pracy, ograniczeniem lub zaniechaniem uczestnictwa w życiu politycznym, kulturalnym i w życiu społeczności lokalnej, poczuciem zagrożenia bezrobociem ludzi zatrudnionych, nasileniem się społecznej patologii (np. agresji, rozpadem tradycyjnych więzi rodzinnych, alkoholizmem, narkomanią, przestępczością), ograniczeniem stopnia realizacji potrzeb całych rodzin - co sprzyja powstawaniu silnej frustracji objawiającej się przede wszystkim w niepożądanych społecznie zachowaniach skutkujących m. in. zaburzeniami zachowań i emocji oraz demoralizacją.

Wyniki przeprowadzonych badań i konsultacji społecznych mające na celu dokonanie kompleksowej analizy i badania obszaru LGD „Razem na Piaskowcu” jednoznacznie wskazały, że obok innych istotnych przyczyn bezrobocia mieszkańcy wszystkich gmin zwracali uwagę na często spotykany „brak chęci do pracy wśród ludności”. Opisywane w literaturze zjawisko „kultury niepracowania” ma swoje źródła w m. in. w: bezrobociu strukturalnym o charakterze długookresowym; niskim poziomie kompetencji adaptacyjnych do nowych, ciągle zmieniających się warunków życiowych; przyjmowaniu postaw biernych/defensywnych w sferze prywatnej oraz zawodowej (przejawiających się w akceptacji i dostosowania się do nowych, gorszych warunków życia); poczuciu zagrożenia; postrzeganiu powodu utraty zatrudnienia, w kategoriach wyłącznej winy innych osób, systemu lub instytucji tzw. „wyuczona bezradność”; zbyt niskim poziomie zaradności indywidualnej, jak i znikomej aktywności w poszukiwaniu pracy (brak know-how); konsekwencjach narastających skutków w postaci niedostatku i biedy wśród osób bezrobotnych; koncentracji na działaniach ukierunkowanych na przetrwanie „tu i teraz”, a nie na wyjściu z trudnej sytuacji; niewystarczający poziom myślenia długofalowego, brak wsparcia. Szansą na wyjście z tej sytuacji może być organizowanie szkoleń kursów, pokazanie dobrych praktyk.

Informacje pozyskane podczas spotkań konsultacyjnych w każdej z gmin należących do Stowarzyszenia, przyczyniły się do wyodrębnienia obszarów tematycznych, w zakresie których nasze Stowarzyszenie wspierać będzie inicjatywy mieszkańców.

Analizując obszary tematyczne wymagające interwencji, wsparcia zostały wyodrębnione grupy docelowe w niekorzystnej sytuacji do których należą seniorzy oraz kobiety.

1.2.2 Przedsiębiorczość

Podczas prowadzonych konsultacji to właśnie przedsiębiorcy stanowili liczną grupę zainteresowaną środkami z Unii Europejskiej. Według danych statystycznych na koniec 2020 roku na terenie gmin wchodzących w skład LGD działało 5 032 podmiotów gospodarki narodowej ogółem, z czego sektor prywatny stanowiło 4 852 podmiotów. Liczba ta sukcesywnie rośnie z roku na rok.

W sektorze prywatnym znaczący wzrost pojawił się w sektorze spółek handlowych, osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz organizacji pozarządowych. Analizując statystyki pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających od 0-9 pracowników.

Największą grupę aktywnych podmiotów gospodarczych działających na omawianym terenie odnotowano w następujących sektorach wg klasyfikacji PKD:

- handel hurtowy i detaliczny;
- naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle;
- budownictwo;
- przetwórstwa przemysłowego,

- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa,
- informacja i komunikacja,
- pozostałej działalności usługowej, gospodarstw domowych zatrudniających pracowników, gospodarstw domowych produkujących wyroby i świadczących usługi na własne potrzeby;
- transport i gospodarka magazynowa;

W sektorze prywatnym, w badanym roku dominowały przedsiębiorstwa branży przetwórstwa przemysłowego, handlu hurtowego i detalicznego oraz naprawy pojazdów samochodowych oraz pozostałej działalności usługowej, gospodarstw domowych zatrudniających pracowników, gospodarstw domowych produkujących wyroby i świadczących usługi na własne potrzeby.

Stan i wielkość lokalnego sektora przedsiębiorców prywatnych decyduje o ocenie potencjału rozwojowego gmin. Przedsiębiorcy to znaczący podatnicy dla budżetu jednostek samorządowych, choć największe środki gminy otrzymują tytułem udziału w podatkach od osób fizycznych. Rozwój sektora gospodarczego hamują skomplikowane procedury aplikowania o środki zewnętrzne, nadmierna biurokratyzacja, niestabilny system prawny w Polsce i sytuacja geopolityczna.

Ważnym elementem w rozwoju poszczególnych gmin obszaru, który przekłada się na poprawę jakości życia jest udział podmiotów prawnych i osób fizycznych w dochodach budżetów gmin.

1.2.3 Przedsiębiorczość społeczna

Przedsiębiorczość społeczna to przyjęty i starannie rozwijający się sposób wykorzystania instrumentów ekonomicznych do realizacji ważnych celów społecznych takich jak walka z ubóstwem i bezrobociem oraz aktywizacja społeczna osób w trudnej sytuacji życiowej. W Polsce nazywana jest również ekonomią społeczną jako sferą aktywności obywatelskiej, która stanowi bardzo ważny obszar analiz, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej, dotyczący aktywności osób szczególnie z grup w niekorzystnej sytuacji takich jak seniorzy i kobiety. Grupy te poprzez wspieranie zatrudnienia próbują aktywizować się zawodowo i społecznie.

Podmiotami zaliczanymi do przedsiębiorczości społecznej są między innymi stowarzyszenie prowadzące działalność gospodarczą, fundacje prowadzące działalność gospodarczą, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółdzielnie pracy, spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej oraz centra integracji społecznej.

Na terenie działania LGD w ramach przedsiębiorstw społecznych działają trzy spółdzielnie socjalne oraz stowarzyszenie, którego podstawowym celem jest wspólna działalność na rzecz kształtowania trzeźwego modelu życia i pomoc osobom wykluczonym społecznie. Podmioty te chcąc wesprzeć rozwój ekonomii społecznej na naszym terenie, angażują się w rozwiązywanie problemów społecznych zwłaszcza grup wykluczonych czy zagrożonych wykluczeniem.

Bardzo ważnym przykładem przedsiębiorczości społecznej na obszarze działania LGD jest powstałe w 2021 roku Centrum Integracji Społecznej, w miejscowości Zbijów Mały, gmina Mirów. Głównym zadaniem CIS jest aktywizacja zawodowa osób wykluczonych społecznie ze szczególnym uwzględnieniem długotrwale bezrobotnych oraz tych osób, które zerwały z uzależnieniem i mają trudności ze znalezieniem zatrudnienia. CIS stworzony został dla mieszkańców, aby wspólnie rozwiązywać problemy. CIS wykonuje prace zlecone przez gminę, ale również przez osoby prywatne. Na terenie obszaru objętego LSR nie funkcjonują Zakłady Aktywności Zawodowej, Spółdzielnie Pracy.

Inicjatywy podejmowane przez trzeci sektor bo tak określana jest przedsiębiorczość społeczna są niezwykle bogate, wielowymiarowe innowacyjne, kreujące wartości społeczne. Elementem, który należy podkreślić jest innowacyjność, której celem jest wykorzystanie istniejących możliwości do stworzenia czegoś nowego, innego. Wszystkie podejmowane inicjatywy starają się wyjść naprzeciw potrzebom najsłabszych i najbiedniejszych oraz tych, którzy sami nie są w stanie poradzić sobie w samodzielnym życiu. Osoby zaangażowane w przedsięwzięcia społeczne przyświeca przede wszystkim idea zmiany na lepsze. Dlatego przedsiębiorczość społeczna jest

zjawiskiem, które przykuwa coraz większą uwagę zarówno na poziomie lokalnym jak i międzynarodowym. Ważne jest to, że jeśli chce się mieć wpływ na rzeczywistość i problemy, trzeba podjąć odpowiednie działania.

1.3 Grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR i w niekorzystnej sytuacji

Na podstawie diagnozy obszaru LGD zidentyfikowano następujące kluczowe grupy docelowe tj. grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR i grupy w niekorzystnej sytuacji, które powinny uzyskać dodatkowe wsparcie w ramach strategii rozwoju lokalnego – jako osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, do których skierować należy przede wszystkim działania związane z kształtowaniem i promocją postaw przedsiębiorczych, komercjalizacją usług oferty czasu wolnego, a także rozwojem infrastruktury użyteczności publicznej, w tym przede wszystkim: kobiety i seniorzy, czyli osoby 60+.

Zgodnie z definicją wykluczenia społecznego, opracowaną i przedstawioną w Narodowej Strategii Integracji Społecznej, która zaprezentowana została również w PO WER, wykluczenie społeczne to brak lub ograniczone możliwości uczestnictwa, wpływania, korzystania osób i grup z podstawowych praw, instytucji publicznych, usług, rynków, które powinny być dostępne dla każdego. Inaczej mówiąc, wykluczenie społeczne to sytuacja, która uniemożliwia lub w znacznym stopniu utrudnia jednostce lub grupie społecznej pełnienie ról społecznych zgodnie z prawem, korzystanie z dóbr publicznych oraz infrastruktury społecznej i technicznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób.

Na obszarze objętym LSR po przeprowadzonej wnikliwej analizie oraz spotkaniach z mieszkańcami zidentyfikowano grupę istotną z punktu widzenia realizacji LSR - seniorów, czyli osoby 60+ oraz grupę w niekorzystnej sytuacji – kobiety.

1.3.1 Seniorzy

Lokalna Strategia Rozwoju mianem **seniorów** określa osoby, które ukończyły 60-ty rok życia. Podczas konsultacji przy opracowywaniu strategii, ta grupa osób licznie i aktywnie uczestniczyła w spotkaniach konsultacyjnych. Seniorzy stanowią bardzo liczną grupę zamieszkującą obszar działania LGD. Cały czas utrzymuje się tendencja starzenia się społeczeństwa, ukazująca, że proces ten jest długotrwały oraz zróżnicowany. Trzeba zaznaczyć, że na obszarze działania LGD seniorów jest coraz więcej. Dane statystyczne pokazują, że większość osób po 60 roku życia nie pracuje zawodowo, jednak zważając na trudną sytuację materialną osób starszych na rynku często staje się koniecznością znalezienie alternatywnych form spędzania tak zwanego wolnego czasu, który powinno się zagospodarować. Zmiany związane z wiekiem prowadzą do ograniczenia samodzielności, utraty poczucia bezpieczeństwa i wyizolowania. W takim kontekście wyjątkowego znaczenia nabiera aktywizacja społeczna osób starszych. Stanowi ona idealne rozwiązanie dla osób samotnych, mieszkających bardzo często daleko od rodziny oraz pragnących aktywnie i pożytecznie spędzać czas. Pomimo, że na obszarze działania LGD istnieją różnego rodzaju kluby, które zrzeszają seniorów, które oferują różne formy spędzania czasu wolnego dostosowane do potrzeb osób 60+ oraz akcje i programy aktywizujące tę grupę wiekową, jednak nie są wystarczające. Osoby starsze to osoby bardzo często z bardzo bogatym doświadczeniem życiowym, które można wykorzystać do rozwoju lokalnej społeczności. W momencie kiedy przekraczają granicę wieku emerytalnego, stopniowo są eliminowani z aktywnego życia zawodowego i społecznego. Dlatego aktywizacja seniorów pozwoli na rozwijanie pasji, uatrakcyjni spędzanie wolnego czasu, podniesie kwalifikacje lub nauczy nowych dotąd nie poznanych rzeczy. Poprawi osobom starszym samopoczucie, pozwoli na wyjście z marginalizacji oraz pozostanie w lepszej kondycji zarówno psychicznej jak i fizycznej, aby mogli dłużej cieszyć się zdrowiem. Strategia zawiera zatem przedsięwzięcia, które przyczynią się do aktywowania i integracji osób starszych z obszaru poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych. Zajęcia aktywizacyjne pozwolą na utrzymanie sprawności fizycznej i umysłowej osób starszych oraz podniesienie jakości ich życia.

Poniżej przedstawiona tabela przedstawia ludność w wieku poprodukcyjnym ogółem z podziałem na lata.

Tabela 7 Ludność w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych gminach na lata 2015-2020

Nazwa Gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Borkowice	924	923	942	950	950	975
Chlewiska	1275	1280	1292	1294	1307	1300
Jastrząb	863	889	877	897	923	943
Mirów	600	601	597	606	623	616
Mirzec	1685	1710	1745	1787	1808	1828
Orońsko	964	982	982	1016	1046	1119
Skarżysko Kościelne	1220	1273	1303	1346	1377	1371
Szydłowiec	1685	3804	3930	4060	4191	4193

Źródło: Dane z raportu ewaluacyjnego Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu”, 2022r.

1.3.2 Kobiety

Kobiety od zawsze stanowiły bardzo ważną grupę w życiu społecznym. Analiza rynku pracy oraz dane statystyczne, pokazały, że kobiety jako grupa społeczna znalazły się w niekorzystnej sytuacji społecznej i wymagają wsparcia. Dane GUS pokazują, że na koniec 2020 roku, obszar LGD liczył 56 266 mieszkańców, z czego 52% stanowiły kobiety, a 48% - mężczyźni. Dane pokazujące poziom bezrobocia, wykazały również, że w omawianym roku 2020, na 4 691 osób bezrobotnych, kobiety stanowiły 48,66%, a 51,34% mężczyźni. Kobiety zamieszkujące obszar LGD przeszły ogromną przemianę, która miała miejsce na przestrzeni lat. Począwszy od tradycyjnej roli kobiety, która zajmuje się dziećmi i ma różne zajęcia domowe, oraz pracuje przy gospodarstwie do kobiety, która otwiera działalność gospodarczą, zdobywa wykształcenie i pracuje w innych dziedzinach niż gospodarstwo rolne. To jednak ta grupa pozostaje grupą w niekorzystnej sytuacji i wymaga naszej interwencji. Rozpatrując rolę kobiety w społeczeństwie należy spojrzeć na codzienne funkcjonowanie tej grupy, jakie strategie podejmują, aby żyło im się lepiej. Bardzo często to właśnie brak pracy, niski dochód i wykształcenie, albo jego brak, niepełnosprawność, starszy wiek są czynnikami, które powodują, że kobiety znajdują się w niekorzystnej sytuacji. Kobiety ze względu na funkcje społeczne po urodzeniu dzieci najczęściej pozostają w domach i często nie powracają do pracy, którą wykonywały przed urodzeniem dziecka. Po jakimś czasie bardzo trudno im jest się odnaleźć w nowej sytuacji i wrócić na rynek pracy. Analiza tych problemów wskazuje konieczność podjęcia działań w zakresie aktywizacji rozwojowych dla tej grupy. Dlatego też w Lokalnej Strategii Rozwoju znajdzie się przedsięwzięcie, w ramach operacji własnej polegające na organizacji warsztatów rozwojowych dla kobiet.

1.4 Dochody gmin wchodzących w skład LGD

Wskazując potencjał gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia musimy wziąć pod uwagę dochody gmin. Obrazują one dochodowość mieszkańców i ich zamożność, ale również jak rozwinięty jest sektor gospodarczy. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest tak zwany wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli wskaźnik G. Wskaźnik ten dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (m.in.

z tytułu podatków od nieruchomości, rolnego, leśnego, od środków, od czynności cywilnoprawnych, a także wpływy z CIT i PIT) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy.

Tabela 8 Wskaźnik dochodów podatkowych G dla gmin w latach 2015– 2020 w gminach należących do LGD

Nazwa Gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Borkowice	513,73	559,54	577,41	644,39	673,74	780,23
Chlewiska	547,49	547,49	639,69	720,33	811,38	819,60
Jastrząb	694,44	694,44	814,84	879,21	919,99	1 041,13
Mirów	417,85	417,85	481,68	508,34	553,43	622,46
Mirzec	695,57	695,57	770,05	790,16	857,76	938,58
Orońsko	807,60	853,56	899,07	891,76	979,74	1 062,90
Skarżysko Kościelne	712,21	805,24	882,29	976,17	1 006,91	1 105,24
Szydłowiec	848,55	872,44	905,91	973,20	1 033,46	1 105,61

Źródło: Opracowania własne na podstawie wskaźników dochodów podatkowych publikowanych przez Ministerstwo Finansów

Analizując dane pokazujące wskaźniki dochodowe gmin wchodzących w skład LGD „Razem na Piaskowcu” województwa świętokrzyskiego i mazowieckiego wypadają przeciętnie. Jedne gminy mają większy wskaźnik, a inne mniejszy. Z roku na rok utrzymuje się jednak tendencja wzrostowa tego wskaźnika.

1.5 Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR

W zakresie pomocy społecznej w każdej z gmin powołane są wyspecjalizowane jednostki tak zwane Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej oraz Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej. Zajmują się ona świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych, chorych oraz pomocą finansową, rzeczową i organizacyjną dla osób w trudnej sytuacji życiowej.

Przyczyny korzystania z pomocy społecznej są bardzo zróżnicowane. Spowodowane są one przede wszystkim ubóstwem, bezrobociem, bardzo często bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Niewątpliwie zjawisko ubóstwa jest ściśle skorelowane z problemem bezrobocia, co dodatkowo generuje emigrację zarobkową mieszkańców obszaru LSR. Bardzo ważną rolę w pomocy społecznej pełnią różnego rodzaju formy aktywizacji osób wykluczonych lub te, które zagrożone są takim wykluczeniem. Te formy aktywizacji pomagają takim osobom na powrót na rynek pracy, wyjście z ubóstwa. W celu zwiększenia obszarów włączenia społecznego konieczne jest większe wsparcie dla osób zagrożonych i wykluczonych społecznie poprzez działania związane z integracją społeczną, zmianę lub pogłębianie kwalifikacji zawodowych. Podczas konsultacji społecznych dało się zauważyć, że w każdej gminie istnieje zbyt mała oferta zajęć, spotkań szkoleniowych lub imprez, która stymulowałaby osoby starsze, kobiety do działania i aktywowania społecznie. Dlatego ważne jest ukierunkowanie strategii również na wsparcie infrastruktury społecznej w celu poprawy, jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, poprzez działania związane z integracją osób starszych, kobiet oraz bezrobotnych.

1.6 Organizacje pozarządowe

Na terenie obszaru działania LGD „Razem na Piaskowcu” działa wiele organizacji pozarządowych tworzących ważny kapitał społeczny, który przyczynia się do rozwoju lokalnego obszaru. Na terenie działania Stowarzyszenia zgodnie z danymi pozyskanymi z gmin należących do Stowarzyszenia działa ponad 160 organizacji pozarządowych.

Rozpatrując stopień aktywności społecznej mieszkańców można określić między innymi na podstawie ich zaangażowania w tworzenie, rozwijanie i funkcjonowanie organizacji pozarządowych oraz na podstawie liczby fundacji, stowarzyszeń czy organizacji społecznych. Organizacje pozarządowe, obok sektora publicznego i prywatnego, są innym sektorem działającym na rzecz dobra publicznego. Stanowią podstawę dla rozwoju lokalnych społeczności, zrzeszają najaktywniejszych i najbardziej zaangażowanych w sprawy społeczne mieszkańców danego środowiska, a podejmowane przez nie działania aktywizują i integrują społeczność

W gminach z obszaru LGD odnotowuje się małą aktywność społeczną i przedsiębiorczość społeczną. Widoczny jest jednak znaczny potencjał, o czym świadczy duża dynamika przyrostu stowarzyszeń i organizacji społecznych. Bodźcem tego zjawiska było powstanie świetlic lub miejsc umożliwiających integrację lokalnej społeczności. Niemniej jednak widoczna jest potrzeba tworzenia takich miejsc w niektórych miejscowościach, a tam, gdzie istnieją konieczne jest podjęcie starań zmierzających do odpowiedniego wyposażenia oraz opracowania planu działania. Nadal na terenie obszaru LSR pozostają miejsca, gdzie dostęp do świetlic wiejskich jest ograniczony. Często istniejące obiekty są niedoposażone, co uniemożliwia wykorzystanie ich do budowania kapitału lokalnej społeczności

Współpraca jednostek samorządowych z organizacjami pozarządowymi jest szansą na poprawę sytuacji i jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich. W kontekście analizowanego obszaru ostatnie lata pokazują, iż władze publiczne nie tylko starają się wesprzeć lokalne organizacje (wsparcie rzeczowe, finansowe, patronat), ale także zachęcają do tworzenia nowych podmiotów. Ich postawa wynika z faktu, iż takie organizacje same mają możliwość stać się beneficjentami programów krajowych i unijnych, pozyskując środki finansowe na realizację inicjatyw oddolnych, działań służących dobru ogólnemu czy promocji gmin. W efekcie rokrocznie wzrasta liczba stowarzyszeń i organizacji działających na tym obszarze.

Najwięcej stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji działa w gminie Szydłowiec – aż 56 i Skarżysko Kościelne - 17 organizacji zarejestrowanych wg danych na rok 2020, najmniej w Borkowicach i Mirowie po 5.

Tabela 9 Stowarzyszenia, fundacje, KGW zarejestrowane w ARiMR w poszczególnych Gminach

Lp.	Gmina	Liczba Stowarzyszeń i fundacji	Liczba KGW
1.	Borkowice	5	3
2.	Chlewiska	6	9
3.	Jastrząb	10	6
4.	Mirów	5	7
5.	Mirzec	14	7
6.	Orońsko	8	3
7.	Skarżysko Kościelne	17	2
8.	Szydłowiec	56	9
Razem		121	46

Źródło: Opracowania własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny, stan na 31.12.2020 r.

Liczba organizacji pozarządowych i grup nieformalnych nie odzwierciedla faktycznie realizowanych zadań. Organizacje działające na obszarze borykają się jednak z problemami natury finansowej, problemami logistycznymi oraz problemami z kapitałem ludzkim. Niewystarczające środki na wspieranie inicjatyw lub małe możliwości

pozyskania środków publicznych, przyczyniają się do hamowania aktywności, która ma za zadanie posłużyć się lokalnej społeczności.

Problemem jest również mała aktywność i przedsiębiorczość osób tworzących stowarzyszenia. Często są to stowarzyszenia biernie. Znaczna część stowarzyszeń jest niedoposażona. Brak odpowiedniej kadry i różnych form doradztwa powoduje, iż stowarzyszenia często nie sięgają po środki zewnętrzne i nie rozwijają się. Organizacji pozarządowych jest wiele, ale nie mogą w pełni realizować założonych celów z powodu braku środków i braku informacji skąd te środki pozyskać. Zespoły folklorystyczne potrzebują doinwestowania w instrumenty i stroje tradycyjne. Stowarzyszeniom brakuje także miejsc, w których mogłyby działać razem oraz oferty zajęć. Zakres działania organizacji pozarządowych funkcjonujących w gminach jest podobny. Skupiają się na tematyce dotyczącej krzewienia kultury, sportu, integracji i aktywizacji społecznej w tym współpracy z seniorami i młodzieżą. Występują też organizacje miłośników danego terenu oraz pracujące nad rozwojem gminy/wsi czy rolnictwa w tym także pszczelarstwa. Ponadto na terenie LGD „Razem na Piaskowcu” aktywnie działa kilka Kół Gospodyń Wiejskich, kilkanaście zespołów folklorystycznych, jak również 51 Ochotniczych Straży Pożarnych. Aktywnie działające Koła Gospodyń Wiejskich również w dużym stopniu przyczyniają się do rozwoju kultury, poprzez kultywowanie tradycji lokalnych.

Na opisywanym obszarze poza LGD „Razem na Piaskowcu” nie funkcjonują instytucje, które oferowałyby profesjonalne wsparcie szkoleniowo – doradcze dla lokalnych NGO, grup nieformalnych, osób fizycznych aktywnych społecznie. Niestety w żadnej z gmin nie funkcjonuje ciało doradcze w zakresie określania i realizowania działań we współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a sektorem społecznym. Pomimo stosunkowo wielu inicjatyw dotyczących rozwoju społeczności, brakuje programów, które będą aktywizować zarówno seniorów, kobiety jak i osoby bezrobotne. Dlatego to jednym z priorytetów LSR powinny być działania na rzecz tych właśnie grup. Niezwykle ważnym wyzwaniem będzie wsparcie działań, które pozwolą ugruntować i rozwijać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe. W związku z tym w LSR znajdują się przedsięwzięcia mające na celu promocję obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych, wydarzeń integrujących lokalną społeczność czy też organizacja rajdów nordic walking.

1.7 Dziedzictwo kulturowe

Opisując potencjał obszaru LGD „Razem na Piaskowcu” nie sposób pominąć dziedzictwa kulturowego, zabytków. Obszar LGD jest spójny pod względem historyczno - kulturalnym, ze względu na zbliżony okres powstawania osad oraz zachowane zabytki i obiekty kultury. Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości, który świadczy o ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Pierwsze ślady osadnictwa na obszarze LGD „Razem na Piaskowcu” pochodzą z okresu piastowskiego. W tym czasie powstały takie grody jak: Rzuców, Szydłowiec czy Chlewiska. Obok nich powstawały osady rzemieślniczo-targowe, które rozwijały się i przekształcały później w miasta. Pierwsze wspomnienia o osadach, które stały się później siedzibą gmin obszaru LGD pochodzą z XII w. Na ten okres datowane jest powstanie osady na terenie Chlewisk, Mirca. Atrakcyjne położenie na ważnym szlaku handlowym oraz strategiczne usytuowanie między dużymi miastami determinowało dalszy rozwój tego obszaru. Na terenach gmin obszaru LGD rozegrały się również bitwy związane z potopem szwedzkim, wojnami napoleońskimi, powstaniem narodowymi z 1830, 1863 oraz I, II Wojny Światowej. O okresie świetności i rozwoju regionu oraz czasie tragicznych wydarzeń przypominają zabytki architektury i budownictwa oraz obiekty historyczne, których na obszarze LGD „Razem na Piaskowcu” zachowało się wiele. Spośród gmin wchodzących w skład LGD najbogatszą przeszłość mają gminy: Szydłowiec, Chlewiska, lecz nie można nie wspomnieć o Orońsku czy Mircu. Obiekty dziedzictwa kulturowego w przeważającej większości mają charakter sakralny lub też są pozostałościami po rodach szlacheckich lub systemie obronnym grodu. Imprezy i wydarzenia kulturalne stanowią ważny element promocyjny każdej gminy. Jest to świadectwo wysokiego potencjału kulturowego.

Na terenie gmin LGD aktywnie działa wielu artystów ludowych regionalnych zespołów oraz Kół Gospodyń Wiejskich, którzy kultywują lokalne i ludowe tradycje, dbając o to by przekazywane one były kolejnym pokoleniom.

Zabytkowe miejsca i obiekty stanowią niemałą atrakcję turystyczną, są świadectwem bogatej historii danego obszaru i stanowią okazję do jej poznania. Niejednokrotnie są powodem, dla którego to właśnie miejsce odwiedzane jest przez turystów. Bogaty zasób walorów naturalnych regionu LGD „Razem na Piaskowcu” uzupełnia mnogość wszelkiego rodzaju obiektów zabytkowych, muzeów, ciekawych miejsc, imprez kulturalnych organizowanych na terenie gmin zrzeszonych w LGD. Obszar staje się bardziej atrakcyjny dla turysty, gdy posiada nie tylko walory naturalne, lecz także, gdy na jego terenie znajduje się bogata oferta walorów antropogenicznych wzbogacających teren. Jednak w chwili obecnej brak odpowiednio rozbudowanej infrastruktury turystycznej oraz spójnej oferty turystycznej uniemożliwia rozwój usług turystyczno – wypoczynkowych adekwatnych do walorów przyrodniczo – krajobrazowych gmin. Wprawdzie na terenie objętym LSR działają gospodarstwa agroturystyczne (Mirzec Majorat, Gadka i 2 gospodarstwa w Małyszynie Dolnym, Wysoka, Michałów Piaska - ze stadnią koni fiordzkich i szkołą jazdy konnej), ośrodki wypoczynkowe (Centrum Kultury i Wypoczynku „Nad Żarnówką” w Majkowie, Ośrodek Wczasowy „Zajazd Mexicana” w Chlewiskach), stadnina koni (Skarżysko Kościelne, Wałsnów, Chlewiska), czy liczne pensjonaty, motele i hotele. Niemniej jednak posiadana na chwilę obecną infrastruktura turystyczna nie jest w stanie zaspokoić wymagającego rynku turystycznego. Ponadto brak kompleksowego podejścia do promocji obszaru i lokalnych zasobów kulturalnych, przyrodniczych, naturalnych i historycznych, np. poprzez imprezy regionalne nie pozwala na stworzenie konkurencji w stosunku do oferty sąsiadujących obszarów.

Pozostałościami przeszłości historycznej obszaru objętego LSR oraz miejscami godnymi uwagi są:

- w **gminie Borkowice**: Pałac Dembińskich, Neogotycki kościół parafialny z lat 1829-1845, Spichlerz kryty gontem z końca XIX wieku w Borkowicach, Krakowa Góra, Modrzewiowy dwór Mokiejewskich z początku XX wieku w Rzucowie, pozostałości po ośrodku przemysłu żelaznego w Rzucowie i dworki w Ruszkowicach i Ninkowie. Bardzo ważnym wydarzeniem na terenie Borkowic było odkrycie w lipcu 2021 roku tropów dinozaurów w zlokalizowanej tu kopalni białej gliny prowadzonej przez prywatnego przedsiębiorcę na podstawie umowy zawartej z Lasami Państwowymi. Chodzi o ślady bytności na tym terenie dinozaurów przed około 200 milionów lat. Na siedemnastu płytach dolnojurajskich piaskowców, wydobytych z tej kopalni, odkryte są dobrze zachowane ślady dinozaurów drapieżnych, roślinożernych, zarówno ptasio miednicznych jak i zauropodów pochodzących z przysuskiej formacji rudonośnej. Zachowały się na tych płytach zarówno ślady pozostawione przez dinozaury w ruchu – biegnące, pływające i siedzące na ilastym osadzie oraz wiele innego rodzaju śladów związanych z różnorodnymi aktywnościami życiowymi bytujących tu dinozaurów. Wśród nich na przykład ślady ich żerowania czy grzebania w osadzie. Oprócz śladów, znajdują się kości i inne szczątki płazów, jaszczurów i ryb. Stanowisko to jest pod każdym względem wyjątkowe. To prawdziwy skamieniały skarb. Naukowcy oceniają, że fauna dinozaurów z Borkowic należy do najbogatszych na świecie.

- w **gminie Chlewiska**: Kościół parafialny pw. Św. Stanisława Bp Męczennika wzniesiony w latach 1511-1512, Zamek w Chlewiskach (obecnie pałac) - wzniesiony w późnym średniowieczu w miejscu XII - wiecznego grodziska, Huta Żelaza, wybudowana przez Francuskie Towarzystwo Metalurgiczne w latach 1882-1892, obecnie oddział Muzeum Techniki w Warszawie, Kapliczka na środku stawu z figurą św. Jana Nepomucena z XVIII w, Zegar wieżowy z 1902 r., Cmentarz i pomnik ofiar pacyfikacji dokonanej w 1940 r. w Skłobach, Góra Cymbra, Rezerwat przyrody „Polesie”.

- w **gminie Jastrząb**: Kościół pw. Św. Jana Chrzyciela w Jastrzębiu z 1677 r. oraz stare wyrobiska w kamieniołomie w Śmiłowie.

- w **gminie Mirów**: pod Mirowem na Górze Piekło można zaobserwować oryginalne formy skalne wraz z chronioną roślinnością. Piekło to wzgórze wznoszące się nad rozległymi obniżeniami dolin i źródeł Iłzanki. Wzgórze jest porośnięte lasem sosnowo – brzozowym. Zaliczono je do pomników przyrody nieożywionej.

- w **gminie Mirzec**: modrzewiowy dwór rodziny Prendowskich z XIX wieku, z pozostałościami parku, w którym działał do 1981 r. dom dziecka, a obecnie funkcjonuje sala bankietowa, kościół parafialny pw. św. Leonarda wzniesiony w latach 1844-1850, murowana kapliczka z 1859 roku, przy drodze do Tychowa, drewniana kapliczka św. Jana Nepomucena, rzeźba Jadwigi Prendowskiej, walczącej w Powstaniu Styczniowym.

- w **gminie Orońsko**: W Krogulczy Mokrej rośnie jeden z najwspanialszych okazów pomników przyrody (w 1978 roku został uznany za pomnik przyrody) - 350 letni dąb o 4 konarach, zwany czwartakiem. Orońsko, prócz wspaniałych pejzaży i malowniczych wiosek posiada niezwykle w skali kraju miejsce - Centrum Rzeźby Polskiej, które znajduje się w zespole podworskim. Na zespół się pałac Józefa Brandta, oranżeria, kaplica, oficyna, spichlerz, wozownia i stajnie oraz park krajobrazowy, w którym wyeksponowano elementy architektoniczno – rzeźbiarskie z XVII – XIX w. W pałacu umieszczono Muzeum XIX wiecznych wnętrz dworskich, a w kaplicy – wystawę obrazującą historię i tradycje artystyczne Orońska. Zabudowania folwarczne przystosowano na warsztaty i pracownie Ośrodka Pracy Twórczej Rzeźbiarzy. W 1992 roku powstał nowoczesny pawilon mieszczący Muzeum Rzeźby Współczesnej.

- w **gminie Skarżysko Kościelne**: Kościół Św. Trójcy z 1637 roku w Skarżysku Kościelnym oraz Kaplica z 1775 r., Triangul – znak geodezyjny znajdujący się w Lipowym Polu Plebańskim leżący na południku Łysicy, wybudowany w roku 1829 przez profesora Franciszka Armińskiego w celu założenia triangulacji dla pomiaru Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego, kapliczka murowana we wsi Świerczek z XVI wieku, obiekty zabudowy mieszkalnej i zagrodowej, jako przykład budownictwa z okresu międzywojennego w Skarżysku Kościelnym.

- w **gminie Szydłowiec**: Późnorennesansowy ratusz miejski w Szydłowcu, wybudowany około roku 1629, Zamek szydłowiecki - wczesnorennesansowa rezydencja magnacka, zbudowana przez rodzinę Szydłowieckich w latach 1470 – 1530, Kościół św. Zygmunta erygowany w 1401 roku przez założycieli miasta – braci Jakuba i Sławka Szydłowieckich, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych mieszczące się w Zamku, w którym zgromadzono unikatową na skalę europejską kolekcję eksponatów. W Muzeum udało się zgromadzić ok.2/3 wszystkich polskich instrumentów ludowych, wiejskich, znajdujących się w zasobach muzealnych, Kirkut Cmentarz żydowski w Szydłowcu zabytkowa nekropolia powstała w XVIII w, po wojnie otoczony ogrodzeniem z bramą. W 1971 na terenie cmentarza umieszczono tablicę upamiętniającą 16 000 pomordowanych Żydów z Szydłowca, Synagoga Garbarska została zbudowana w 1730 roku dla żydowskich robotników pracujących w miejscowej garbarni oraz rodziny Ajzenbergów. Do strony północnej budynku, dobudowany jest dom garbarski z drewnianą kuczką, Dom pod Dębem budynek wybudowany został w 1819 r. z fundacji Anny Sapieżyny w stylu klasycystycznym. Jest jednym z nielicznych zabytków drobnomieszczańskich tego stylu w rejonie kielecko-radomskim, obecnie znajduje się tu Hotel.

Wszystkie wyżej wymienione miejsca potrzebują dobrej promocji, by mogły dotrzeć do jak najszerszej grupy potencjalnych turystów. Obszar LGD posiada ogromny potencjał do rozwoju turystyki, przy wykorzystaniu cennych walorów przyrodniczych. Teren LGD jest również bogaty w lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze oraz rękodzielnicze.

Na liście produktów tradycyjnych dostępnej na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi wymienione zostały następujące produkty kojarzone z naszym regionem: pasztet domowy szydłowiecki, kaszanka szydłowiecka z wątróbką w kostkę krojoną, kiełbasa staropolska szydłowiecka, kiełbasa szydłowiecka pieczona z oczkiem, karp małazyński oraz farsz z kaszy gryczanej.

Kilka potraw i wyrobów spożywczych zostało wpisanych w poprzedniej perspektywie na listę produktów tradycyjnych prowadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Są to m.in. ratuszówka, pieróg Danusi, podpuszczkowy ser bieszkowski, miód wielokwiatowy z Pawłowa, miód wielokwiatowy z Mirca, nalewka Szczepana, trepy po Załawsku czy ośniński farsz z zakwaszonych ziemniaków.

Podczas konsultacji społecznych bardzo często pojawiały się głosy, opinie, że walory turystyczne stanowią bardzo ważną i mocną stronę obszaru LGD. Dlatego też w ramach przedsięwzięcia – Wsparcie potencjału

kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR będzie umożliwiony rozwój turystyki, która stanowi bardzo ważny element rozwoju obszaru. Natomiast w ramach wsparcia aktywności społecznej obszaru LSR będą promowane lokalne tradycje związane z historią obszaru.

1.8 Formy ochrony przyrody

Na terenie obszaru działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” występuje wiele form ochrony przyrody. To są przede wszystkim: obszary chronionego krajobrazu, rezerваты specjalne obszary ochrony (SOO), Obszar Natura 2000, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody.

Formy ochrony przyrody z podziałem na poszczególne Gminy:

1. Gmina Chlewiska – 6 614, 46 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Chlewiska, co stanowi 6,48 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszar chronionego krajobrazu –
 - A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie (6 616,44 ha). Lasy te obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem.
- Specjalny obszar ochrony (SOO) – 411, 9 ha
 - A) Dolina Czarnej – 411,87 ha
 - B) Lasy Skarżyskie - 0,03 ha
- Użytek ekologiczny – 5,21 ha
 - A) Użytek ekologiczny 194: 2,28 ha – torfowiska przejściowe
 - B) Użytek: 1,0 ha
 - C) Użytek 195: 0,96 ha – torfowiska przejściowe
 - D) Użytek 197: 0,44 ha – zagłębienie terenu silnie wilgotne
 - E) Użytek 198: 0,52 ha – nieużywana łąka nad ciekim wodnym.
- Rezerwat - 195,22 ha
 - A) Rezerwat Podlesie – 195,22 ha. Celem ochrony jest zachowanie zbiorowisk jodłowych i wielogatunkowych z przewagą jodły oraz śladów wydobywania i przeróbki rudy żelaza w okręgu Staropolskim.
- Pomniki przyrody. W gminie Chlewiska występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: wiąz górski, lipa drobnolistna, lon pospolity (klon zwyczajny), topola czarna, cis pospolity, dąb szypułkowy, lipa szerokolistna.
- Obszar Natura 2000.

2. Gmina Borkowice – 5 395, 72 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Borkowice, co stanowi 62,96 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszar chronionego krajobrazu –
 - A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie (5 395,72 ha)
- Użytek ekologiczny:
 - A) Użytek 203: 3,66 ha
 - B) Użytek ekologiczny 204: 0,2 ha – siedlisko przyrodnicze i stanowisko rzadkich lub chronionych gatunków
 - C) Użytek 205: 1,21 ha – siedlisko przyrodnicze i stanowisko rzadkich lub chronionych gatunków
 - D) Użytek 206: 4,8 ha – bagno
 - E) Użytek 207: 5,96 ha – bagno

F) Użytek 208: 2,6 ha – bagno

- Pomniki przyrody. W gminie Borkowice występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: platan klonolistny, buk pospolity, modrzew polski, olsza czarna, dąb szypułkowy.

3. Gmina Jastrząb - 353,07 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Jastrząb, co stanowi 6,48 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszary chronionego krajobrazu:
A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie (353,07 ha)
- Pomnik przyrody. W gminie Jastrząb występuje pomnik przyrody, który stanowi wyjątkową formę ochrony drzew takich jak dąb szypułkowy.

4. Gmina Orońsko – 9,32 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Orońsko, co stanowi 0,11 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Użytki ekologiczne:
A) Użytek 150: 0,51 ha torfowisko, dół do eksploatacji torfu
B) Użytek 151: 0,49 ha bagno, teren zabagniony
C) Użytek 152: 4,17 ha bagno, teren silnie wilgotny
D) Użytek 153: 2,31 ha bagno
E) Użytek 154: 1,83 ha bagno, dolina rzeki Szabasówki.
- Pomniki przyrody. W gminie Orońsko występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: lipa szerokolistna, klon pospolity, jesion wyniosły, wiąz szypułkowy.

5. Gmina Szydłowiec – 5 156,87 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Szydłowiec, co stanowi 37,33 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszary chronionego krajobrazu 5147,28 ha
A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie 5147,28 ha
- Rezerwaty 17,09 ha
A) Rezerwat Cisowy Skarżysko 5,93 ha
B) Rezerwat Cisowy Majdów 11,16 ha
- Specjalne obszary ochrony (SOO) 763,44 ha
- Obszar Natura 2000
A) Lasy Skarżyskie 763,44 ha
- Stanowiska dokumentacyjne 6,69 ha: Na obszarze objętym LSR możemy odnaleźć stanowiska dokumentacyjne, związane z eksploatacją piaskowca. Na omawianym terenie znajdują się 3 nieczynne kamieniołomy – Pikiel, Podkowiński, usytuowane w południowo – zachodniej części Szydłowca oraz Łomy na Polankach usytuowane w południowo – wschodniej części miasta.
A) Łom na Polankach 1,77 ha – Szczególnym celem ochrony Stanowiska Dokumentacyjnego jest zachowanie zespołu nieczynnych łomików wglębnych piaskowców.
B) Łom Pikiel 2,04 ha - Nieczynny kamieniołom wglębny piaskowców szydłowieckich - odsłonięcie geologiczne wraz z pasem gruntu szerokości 5m w części górnej ściany i wyrobiska szerokości 1 m wypełnionego wodą, ograniczającym wyrobisko od północy (długość 20m), wschodu (całość) i południa (długość 20m).
C) Łom Podkowiński 2,88 ha - Zespół nieczynnych łomików wglębnych piaskowców szydłowieckich.

- Użytki ekologiczne 2,87 ha:
 - A) Użytek 155: 0,77 ha bagno, rynnowe zagłębienie terenu
 - B) Użytek 156: 0,33 ha bagno, silne wilgotne zagłębienie terenu
 - C) Użytek 157: 1,77 ha bagno, silnie wilgotny nieużytek.
- Pomniki przyrody. W gminie Szydłowiec występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: dąb szypułkowy, buk pospolity, klon jawor.

6. Gmina Skarżysko Kościelne – 2 202,97 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Skarżysko Kościelne, co stanowi 41,42 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszary chronionego krajobrazu 2162,32 ha:
 - A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie 0,08 ha
 - B) Doliny Kamiennej 2 162,24 ha
- Obszar Natura 2000 40,65 ha
 - A) Lasy Skarżyskie 40,65 ha
- Pomniki przyrody, W gminie Skarżysko Kościelne występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: dąb szypułkowy, sosna zwyczajna.
Pomnik przyrody w formie bloku skalnego - Bloki skalne - szt. 4, na odcinku zbocza o długości 20 m, o średnicach do 5 m i wysokości nad ziemią 1,5-3 m. Bloki zbudowane są z dolnotriasowych, średnio- i drobnoziarnistych piaskowców, barwy beżowej i jasnoszarej. Najciekawszym elementem mikrorzeźby (decydującym o wartości naukowej obiektu) są kuliste wgłębienia o średnicy ok. 15 cm, których pochodzenie nie zostało wyjaśnione.
Pomnik przyrody w formie skałki - Trzy niewielkie stoły skalne o wysokości 1-2 m i średnicy 3-5 m, znajdujące się na obszarze o promieniu 10 m. Stoły zbudowane są z dolnotriasowych piaskowców średnio-, miejscami gruboziarnistych, jasnoszarych i jasnobeżowych.

7. Gmina Mirów – 3 163,84 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Mirów, co stanowi 59,69 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszary chronionego krajobrazu 3163,84 ha
 - A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie 3163,84 ha
- Pomniki przyrody. W gminie Mirów występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: dąb szypułkowy, jesion wyniosły.

8. Gmina Mirzec - 11 101,11 ha taki obszar obejmują obecnie wszystkie formy ochrony przyrody w gminie Mirzec, co stanowi 100 % całkowitej powierzchni gminy. Do form ochrony przyrody na terenie gminy zaliczamy:

- Obszary chronionego krajobrazu 11 101,11 ha
 - A) Lasy Przysusko – Szydłowieckie 0,06 ha
 - B) Doliny Kamiennej 11 101,11 Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Kamiennej tereny rozciągające się wzdłuż doliny rzeki Kamiennej i jednego z jej prawobrzeżnych dopływów-Kamionki. Zach. części charakterystycznymi cechami zróżnicowanej i urozmaiconej rzeźby terenu są kopulaste pagóry i garby powstałe na wychodniach piaskowcowych i piaskowcowo-mułowcowo-ilastych osadów triasu dolnego (retu) jury dolnej (liasu). W obu tych formacjach występują cienkie pokłady sydereytowych rud żelaza, które były przez kilka wieków przedmiotem eksploatacji górniczej i przetwórstwa metalurgicznego lokalizującego się gł. wzdłuż rzeki Kamiennej. Główna oś krajobrazowa i gospodarczą jest dolina rzeki Kamiennej, często o charakterze malowniczych przełomów przez garby, kuesty i stoliwa skalne (okolice Krynek, Kunowa, Ćmielowa a nade wszystko Bałtowa). Ze względu na występujące rudy żelaza i

urodzajne gleby brunatne rozwinięte na lasach opatowskich, dolina Kamiennej i położone wzdłuż niej tereny zostały już bardzo dawno zasiedlone i intensywnie zagospodarowane rolniczo a następnie przemysłowo. Pomimo to zachowało się tutaj bardzo wiele wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, decydujących o atrakcyjności tych terenów i dużym znaczeniu także ekologicznym. Szczególnie atrakcyjna jest tutaj szata roślinna, zróżnicowana i bogata ze względu na bardzo urozmaicone siedliska uwarunkowane zmiennym podłożem skalnym i glebowym, rzeźbą terenu, stosunkami wodnymi, a także silnym wpływem działalności człowieka. Na większości terenów zbudowanych z piaskowcowo-ilastych skał pokrytych piaszczysto-gliniastymi osadami pleistocenijskimi przeważają siedliska oligotroficzne zajęte przez bory mieszane i świeże bory sosnowe tworzące duże kompleksy tzw. Lasów Iłżeckich, na pograniczu województw świętokrzyskiego i mazowieckiego. Pomimo iż w większości są to drzewostany pochodzenia antropogenicznego, są interesujące florystycznie z uwagi na występowanie wielu bardzo rzadkich chronionych roślin (np. wawrzynek główkowaty, wisienka stepowa, zawilec wielokwiatowy, len złocisty, aster gawędka). Te gatunki zachowały się głównie na stromych krawędziach doliny Kamiennej w okolicach Bodzechowa, Bałtowa, wśród fragmentów naturalnych drzewostanów dębowo-lipowych lub naturalnych borów mieszanych. Do najbardziej wartościowych osobliwości florystycznych należą murawy i zarośla kserotermiczne z takimi osobliwościami jak np. stepowa ostnica Jana. Na glebach Wyżyny Sandomierskiej, na prawym brzegu Kamiennej zachowały się fragmentarycznie żyzne grądowe lasy liściaste z udziałem rzadkich i chronionych gatunków takich roślin jak: tojad dziobaty i tojad mołdawski, pluskwica europejska i dzwoniecznik wonny, a także fragmenty świetlistej dąbrowy w okolicach Sudołu, Maksymilianowa i Janika. Dużą wartość przyrodniczą tych zbiorowisk roślinnych podkreślają rezerwy leśne: Modrzewie w Bałtowie i Lisiny Bodzechowskie k. Ostrowca. Na terenie OChK Doliny Kamiennej zgrupowane są wyjątkowo liczne zabytki kultury klasy europejskiej a nawet światowej. W okolicach Skarżyska położony rezerwat archeologiczny Rydno dokumentuje paleontologiczne kopalnie czerwonych barwników hematytowych, wspomniany rezerwat archeologiczny Krzemionki Opatowskie, niedawno uznane za Narodowy Pomnik Historii-eksponuje udostępnione do zwiedzania turystycznego unikatowe szyby podziemnych neolitycznych kopalni krzemieni i warsztaty produkujące narzędzia ze słynnych krzemieni pasiastych.

C) Iłża – Makowiec: 0,39 ha

- Obszar Natura 2000

A) Uroczyska Lasów Starachowickich.

- Pomniki przyrody. W gminie Mirzec występują pomniki przyrody, które stanowią wyjątkową formę ochrony drzew takich jak: dąb bezszypułkowy, Lipa drobnolistna.

Pomnik przyrody w formie skałki - Północna ściana dawnej eksploatowanej do 1952 r. odkrywkowej kopalni rud Fe "Mikołaj". Kopalnia ma długość 250 m, szerokość 100-150 m, chroniony odcinek ściany o wysokości ok.. 15 m ma długość 150 m. Wydobywano tutaj środkowojurajskie rudy poziomu Mikoł.

Dane pozyskane ze stron internetowych geoportal na mapie oraz www.crfop.gdos.gov.pl

1.9 Analiza SWOT

Analiza SWOT jest jedną z technik wspomagających porządkowanie danych i informacji wykorzystywaną powszechnie w uświadomionym procesie planowania. Polega ona na ocenie szans i zagrożeń procesu rozwoju w kontekście własnych atutów (silnych stron) i słabości.

Tabela 10 Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka atrakcyjność turystyczna • Bliskie sąsiedztwo dużych ośrodków miejskich – Kielc i Radomia • Produkty lokalne • Obecność surowców naturalnych • Duża liczba organizacji pozarządowych • Istniejące szlaki rowerowe i piesze 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca infrastruktura turystyczna i wypoczynkowa • Brak spójnej oferty turystycznej • Starzejące się społeczeństwo • Wysokie bezrobocie • Brak atrakcyjnej oferty społeczno-kulturalnej dla osób starszych • Trudna sytuacja kobiet powracających na rynek pracy
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie spójnej oferty turystycznej • Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania • Imprezy regionalne – szansa promocji lokalnych twórców i integracji społecznej • Rozwój infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Niestabilny system prawny • Ujemny bilans demograficzny • Duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej • Kryzys gospodarczy • Wysoka inflacja

Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter w angielskich słowach: Strengths – mocne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse / możliwości, Threats – zagrożenia. Należy przy tym zaznaczyć, że silne i słabe strony to cechy obszaru LGD, na które mieszkańcy, władze i wszystkie działające podmioty, instytucje i firmy mogą mieć wpływ. Szanse i zagrożenia to sytuacje zewnętrzne, niezależne od woli podmiotów i osób z obszaru LGD, które jednak, jeżeli wystąpią mogą mieć wpływ na to co będzie się działo (odpowiednio: pozytywny – SZANSE, negatywny – ZAGROŻENIA).

Analiza SWOT dla obszaru LSR wypracowana została w toku dyskusji z mieszkańcami obszaru LSR podczas spotkań zrealizowanych w od 06.09.2022 roku do 22.09.2022 roku w każdej z gmin członkowskich LGD. W ramach pracy z mieszkańcami na etapie formułowania obszarów analizy strategicznej wykorzystane zostały metody partycypacyjne - techniki oparte na wykorzystywaniu kreatywnej siły procesu grupowego i zapewniających aktywizację uczestników tj. burzy mózgów. Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, że obszar LSR charakteryzuje się spójnością uwarunkowań przestrzennych, kulturowych i historycznych.

Propozycje do analizy SWOT poddane zostały konsultacjom zespołu. Prezentowana analiza jest syntezą przedstawionego wcześniej opisu stanu i tendencji rozwojowych obszaru LSR zawartych w diagnostycznej części opracowania. Wnioski z konsultacji z mieszkańcami obszaru poddane zostały ocenie i analizie przez specjalnie powołany w celu opracowania LSR na lata 2023-2027 zespół ds. strategii. Tak uporządkowana analiza obszaru LSR stanowi podstawę sformułowania celów i priorytetów rozwoju, które z kolei powinny być zinstrumentalizowane w postaci wiązki celów strategicznych. Wśród silnych stron mieszkańcy bardzo często wymieniali duży potencjał społeczny w postaci stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich, OSP czy zespołów folklorystycznych. Istotna dla

mieszkańców obszaru LSR jest także wysoka atrakcyjność turystyczna. Wielu mieszkańców za silną stroną uznało także obecność surowców naturalnych (np. piaskowca, gliny białej czy krzemienia czekoladowego) i istnienie produktów tradycyjnych. Słabą stroną powtarzaną przez uczestników spotkań jest bardzo wysokie bezrobocie. Wiązali z tym także kolejną słabą stroną, czyli trudną sytuację kobiet powracających i funkcjonujących na rynku pracy. Ponadto brakuje spójnej oferty turystycznej. Szansy na poprawę tej sytuacji mieszkańcy upatrują w możliwości pozyskania środków zewnętrznych na budowę i rozbudowę obiektów kulturowych, rekreacyjnych, sportowych, turystycznych oraz na szeroko pojętą aktywizację. Pozyskanie środków na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej także jest według wielu ogromną szansą na zmniejszenie bezrobocia i poprawę sytuacji kobiet na rynku pracy. Tu największym zagrożeniem często powtarzanym przez uczestników spotkań jest trudna sytuacja gospodarcza w kraju i wysoka inflacja.

Przeprowadzona analiza SWOT jednoznacznie wskazuje, jakie słabości występują w otoczeniu wewnętrznym obszaru LGD, co stanowi odniesienie do kierunków działań na rzecz poprawy sytuacji i będzie przedmiotem dalszych rozważań. Mocne strony będą atutem środowisk lokalnych, gwarantującym skuteczność podejmowanych działań. Analiza otoczenia zewnętrznego w zakresie szans stwarza możliwości rozwojowe obszaru LGD. Natomiast analiza zagrożeń pozwoli uniknąć konsekwencji negatywnych i podjąć działania zapewniające uniknięcie skutków tych zagrożeń.

V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Opracowana przez Lokalną Grupę Działania Razem na Piaskowcu Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna i zintegrowana w wielu płaszczyznach. Jest zintegrowana na poziomie programowym tzn. jest spójna z wieloma dokumentami strategicznymi obowiązującymi na terenie województwa świętokrzyskiego i mazowieckiego. Jest zintegrowana w zakresie sektorowym tzn. opiera się na współpracy sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego. Strategia jest też zintegrowana z obszarem LGD tzn. opiera się na zasobach obszaru.

Do istotnych obowiązujących dokumentów planistycznych na obszarze LGD Razem na Piaskowcu zaliczyć należy:

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
2. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej,
3. Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027,
4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego,
5. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+,
6. Program Regionalny Fundusze Europejskie na Mazowszu 2021-2027,
7. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,
8. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+,
9. Strategie rozwoju poszczególnych gmin i powiatu szydłowieckiego:
 - a) Strategia Rozwoju Powiatu Szydłowieckiego na lata 2023-2031
 - a) Strategia Rozwoju Gminy Szydłowiec na lata 2015 – 2025,
 - b) Strategia Rozwoju Gminy Chlewiska na lata 2022- 2028,
 - c) Strategia Rozwoju Gminy Jastrząb na lata 2015- 2025,
 - d) Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Mirów na lata 2021-2030,
 - e) Strategia Rozwoju Gminy Orońsko
 - f) Strategii Rozwoju Gminy Mirzec na lata 2021-2030+,
 - g) Strategia Rozwoju Gminy Skarżysko- Kościelne na lata 2021- 2030,
 - h) Strategia Rozwoju Gminy Borkowice na lata 2016-2026,

Gmina Szydłowiec posiada również Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla Miasta Szydłowca. Wszystkie te dokumenty stanowią podwalinę do dokładnej analizy obszaru LGD. Wyznaczone obszary rozwoju poszczególnych gmin, powiatu czy województwa powinny mieć również odzwierciedlenie w Lokalnej Strategii

Rozwoju tworzonej przez LGD Razem na Piaskowcu. Dzięki spójnym, komplementarnym i wzajemnie się uzupełniającym działaniom jesteśmy w stanie działać wspólnie dla rozwoju obszaru i jego mieszkańców. LGD Razem na Piaskowcu planuje w okresie programowym 2021-2027 realizację szeregu działań i przedsięwzięć wynikających z diagnozy obszaru objętego LSR.

Przedsięwzięcia zaplanowane w LSR wspierane będą przede wszystkim przez Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW), który jest programem obligatoryjnym dla realizacji instrumentu RLKS. W tym aspekcie podkreślić należy, że Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej 2023-2027 oparta jest na 10 podstawowych celach. Przedsięwzięcia w ramach LSR sprzyjają szczególnie osiągnięciu celu 8: promowanie zatrudnienia, wzrostu gospodarczego, równouprawnienia płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, a także biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.

Przedsięwzięcia w ramach celu C.1 (Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR)

Cel 1 został opracowany ze względu na specyfikę obszaru pod względem geograficznym i przyrodniczym. Teren LGD położony jest w obrębie makroregionu Wyżyny Kieleckiej, rozciągającej się między rzekami Pilica i Wisła; na obszarze mezoregionów: Garb Gielniowski i Przedgórze Iłżeckie, dzięki czemu możliwy jest rozwój potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego. Prawidłowe zagospodarowanie terenów rekreacyjnych na terenie LGD przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności całego obszaru LGD dla turystów i podniesie jego walory osadnicze. Wykorzystanie zasobów kulturowych i naturalnych odbywać się będzie poprzez rozwój turystyki i różnych form turystyki weekendowej połączonej z propagowaniem aktywnych form wypoczynku. Służyć temu będzie między innymi budowa i modernizacja infrastruktury związanej z kulturą, turystyką i rekreacją oraz wsparcie potencjału związanego z organizacjami pozarządowymi. Ważnym elementem jest również dostosowanie oferty turystycznej dla różnych grup odbiorców, tak aby potencjał obszaru został odpowiednio wykorzystany. Warunkiem koniecznym dla rozwoju turystyki jest zapewnienie właściwej oferty turystycznej i rekreacyjnej, powstania odpowiednio przygotowanych miejsc wypoczynku przy trasach turystycznych z wyeksponowaniem miejsc i motywów charakterystycznych dla regionu.

Cel 2 będzie realizowany poprzez wsparcie i wykorzystanie potencjału i aktywności społecznej obszaru LSR. Sprawne działanie na rzecz poprawy jakości życia na obszarach miejskich i wiejskich wiąże się z posiadaniem specjalistycznej wiedzy i nabycia nowych umiejętności zarówno przez dorosłych, młodzież i dzieci. Ważne jest stworzenie możliwości rozwoju dla mieszkańców LGD takich jak: organizacja warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i różnych wydarzeń kulturalnych dla osób 60+, ale również organizacja imprez kultywujących lokalne tradycje, imprez integrujących społeczność. Ważnym czynnikiem rozwijającym społeczeństwo obywatelskie będzie organizacja spotkań integracyjnych, sportowo - rekreacyjnych i kulturalnych. W celu zacieśniania więzi międzyludzkich niezbędne będzie organizowanie np. rajdów nordic walking, które połączą i zintegrują społeczeństwo we wspólnym działaniu. Dodatkowym atutem celu jest organizacja warsztatów dla kobiet, które przyczynią się do zbudowania wewnętrznej siły, wzmocnią samoakceptację, zbudowania tożsamość ważnej na dzień dzisiejszy aktywności związanej z kobietami.

Cel 3 będzie mógł być realizowany ze względu na specyfikę obszaru pod względem społecznym i gospodarczym. Mówiąc o poprawie jakości życia na terenie LGD należy podkreślić konieczność rozwoju alternatywnych źródeł dochodu oraz dywersyfikację działalności gospodarczej. Konieczne będzie również uświadomienie społeczności możliwości, jakie daje im aplikowanie o środki UE, głównie poprzez akcje informacyjne i szkoleniowe. Rozwój funkcji turystycznej obszaru bezsprzecznie zależy od zachęcenia do różnicowania działalności mieszkańców wsi. Rozpoczęcie nowej działalności gospodarczej oraz tworzenie nowych miejsc pracy przyczyni się do podniesienia jakości życia na obszarze. Przedsięwzięciom związanym z tworzeniem przedsiębiorstw, w tym zwłaszcza mikro, towarzyszyć będą inne operacje, których celem jest nabycie przez mieszkańców umiejętności podejmowania i prowadzenia w sposób skuteczny własnej działalności gospodarczej. Wszystkie trzy cele będą mogły być realizowane na obszarze LGD „Razem na Piaskowcu” ze względu na swoją

specyfikę społeczną, przyrodniczą, geograficzną oraz gospodarczą. Dzięki realizacji tych celów obszar stanie się jeszcze bardziej spójny oraz silny społecznie i gospodarczo. Poszczególne cele, przedsięwzięcia i operacje są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Cele oddziałują na siebie w ten sposób, iż powodzenie w realizacji jednego z celów zwiększa szanse na sukces w osiągnięciu pozostałych celów.

Wszystkie zaplanowane do realizacji cele i przedsięwzięcia są wynikiem inicjatyw oddolnych. Po przeprowadzeniu diagnozy obszaru i konsultacji z mieszkańcami i przedstawicielami sektorów społecznego, gospodarczego i publicznego ustalono ich ostateczne brzmienie. Dzięki zasadom funkcjonowania LGD skraca się dystans pomiędzy wnioskodawcami i pozwala to na śmiałe sięganie po środki grup, które do tej pory miały z tym problem. Projekty grantowe zostały zaplanowane głównie dla NGO, co pozwoli wesprzeć aktywność stowarzyszeń i lokalnych leaderów. JST będą mogły korzystać ze środków do limitu 40% budżetu LSR.

Strategia została opracowana przy aktywnej współpracy przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Przyjęta metoda pracy pozwoliła na opracowanie takich celów, w których uwzględniono interesy wszystkich grup społecznych i wszystkich sektorów. Ich współpraca przyczyniła się do wykreowania liderów, podniesienia świadomości mieszkańców, co do ich wpływu na rozwój obszaru, który zamieszkują, ich integracji, nabycia nowych umiejętności niezbędnych do dalszego owocnego współdziałania.

By móc zrealizować plany prorozwojowe wyznaczone w LSR przedstawiciele wszystkich trzech sektorów muszą współpracować także na etapie wdrażania strategii, ponieważ projekty realizowane przez jeden z sektorów wpłyną i będą stanowić dopełnienie działań podejmowanych przez pozostałych uczestników życia społeczno – gospodarczego mikroregionu. Walory przyrodnicze, dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej oraz historia obszaru to niewątpliwe atuty tych terenów. Mogą zarówno samym gminom tworzącym LGD jak i ich mieszkańcom przynieść wymierne korzyści materialne. Z jednej strony umożliwiają rozwój turystyki w tym zwłaszcza agroturystyki, z drugiej uatrakcyjniają pod względem osadniczym tereny wiejskie, są elementem promocyjnym. Jako potencjalne źródło dochodu muszą podlegać działaniom ochronnym zmierzającym do ich zachowania w sposób umożliwiający ich eksploatację i wykorzystanie przez następne pokolenia.

Przyjęty sposób wdrażania Lokalnej Strategii Wyboru jest efektem przeprowadzonej analizy i diagnozy, wypracowanych wniosków z ewaluacji i zdobytego w poprzedniej perspektywie doświadczenia. Dzięki połączeniu tych elementów wybrane zostały sposoby wdrażania dostosowane do preferencji mieszkańców obszaru.

Wybrane metody wdrażania operacji to:

- projekty grantowe (uaktywniają stowarzyszenia działające na obszarze, skrócony zostaje dystans pomiędzy wnioskodawcą a wnioskobiorcą – koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenia senioralne czy kluby sportowe chętnie korzystają z tego rodzaju naborów). Tego typu operacje cieszyły się ogromną popularnością w poprzedniej perspektywie

- operacje własne to projekty, w których beneficjentem i realizatorem będzie LGD,

- konkursy – dotyczące dużej infrastruktury i skierowane do JSFP oraz konkursy na podejmowanie i rozwój działalności gospodarczej. Szczególnie te ostatnie działania cieszą się na obszarze LGD ogromną popularnością.

Szczegółowy opis sposobu wdrażania przedsięwzięć znajduje się w rozdziale VI. Cele i wskaźniki.

VI. CELE I WSKAŹNIKI

Cele zostały sformułowane po przeprowadzeniu dogłębnej analizy i diagnozy obszaru. Wykorzystane zostały także wnioski z przeprowadzonej ewaluacji i analizy SWOT. W procesie partycypacyjnym wyznaczono te cechy, które mają największe znaczenie dla rozwoju całego obszaru objętego LSR, najmocniej wpływają na obszar i jego społeczność, stanowiąc podstawę do ustalania priorytetów rozwojowych i punkt wyjścia do zdefiniowania celów rozwoju obszaru LGD „Razem na Piaszkowcu”. W toku szerokich konsultacji i pracy nad dokumentem starano się

także zagwarantować unikanie dublowania i nakładania się różnych źródeł pomocy unijnej na obszarze a poprzez to zbudować kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów grup i osób wykluczonych. Przy określaniu celów LSR wzięto pod uwagę wnioski wynikające z analizy SWOT, a także potrzeby mieszkańców wyrażone w trakcie konsultacji społecznych z mieszkańcami, tj. konieczność przeciwdziałania bezrobociu i migracjom, inwestowanie w turystykę, w tym infrastrukturę turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowo-kulturową, promocję obszaru, aktywizację mieszkańców oraz działania na rzecz zachowania lokalnych tradycji i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Po przeanalizowaniu wszystkich dokumentów stowarzyszenie postanowiło ustalić trzy cele, które mogą być odczytywane jako misja naszego stowarzyszenia na najbliższe lata.

Wypracowane cele:

1. **C 1** - Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR. Cel ten pozwoli wesprzeć i rozwinąć szeroko rozumiany potencjał obszaru. Pozwoli zrealizować szereg przedsięwzięć dotyczących budowy, przebudowy, modernizacji dużej i małej infrastruktury. Cel będzie realizowany poprzez następujące przedsięwzięcia:
 - **P.1.1** - Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej – przedsięwzięcie skierowane do jednostek sektora finansów publicznych. Odpowiada na zdiagnozowany problem z dostępną infrastrukturą rekreacyjną i turystyczną, ilością obiektów sportowych i rekreacyjnych. Realizowane będą projekty dotyczące budowy, przebudowy i modernizacji altan rekreacyjnych, świetlic, miejsc integracji, obiektów kulturalnych i turystycznych.
 - **P.1.2** - Budowa, rozbudowa, modernizacja małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej. Odpowiada na zdiagnozowany problem dotyczący jakości i ilości małej infrastruktury. W ramach projektu grantowego powstaną lub zostaną rozbudowane place zabaw, siłownie plenerowe i inne.
 - **P.1.3** - Wsparcie potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów. Odpowiada na zdiagnozowany problem niewystarczających środków na wyposażenie zespołów ludowych, folklorystycznych i KGW. Realizacja projektów grantowych pozwoli na zakup strojów, butów, elementów ozdobnych i instrumentów.
 - **P.1.4** - Doposażenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych. Odpowiada na zdiagnozowany problem dotyczący słabego wyposażenia istniejących świetlic i miejsc integracji społecznej. Poprzez realizację projektu grantowego doposażone zostaną istniejące świetlice, place zabaw, siłownie plenerowe i inne wymagając tego miejsca na obszarze LSR.
 - **P.1.5** - Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej. Projekt grantowy realizowany w ramach programu EFRR, zasięgiem obejmie gminy województwa świętokrzyskiego.
2. **C 2** - Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR. Cel skierowany przede wszystkim na ponudzenie aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR. Jak wynika z przeprowadzonej diagnozy i ewaluacji jest to bardzo istotny element scalający i integrujący lokalną społeczność. Dwa z zaplanowanych przedsięwzięć zostały skierowane do zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami – do osób 60+ oraz kobiet. Mimo istnienia świetlic wiejskich, wyniki konsultacji społecznych wskazują na zbyt niską ofertę zajęć, integrujących imprez, wydarzeń szczególnie dla osób starszych oraz brak działań, które stymulowałyby ich aktywność społeczną oraz rozwój kapitału społecznego. Cel będzie realizowany przez następujące przedsięwzięcia:
 - **P.2.1** - Wsparcie aktywności społecznej seniorów poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych. Seniorzy byli bardzo aktywnymi uczestnikami spotkań konsultacyjnych w każdej z gmin. Przedsięwzięcie odpowiada na zdiagnozowany problem wykluczenia społecznego i braku dostępu do środków osób powyżej 60 roku życia. Poprzez realizację projektów grantowych będą organizowali warsztaty, wyjazdy, imprezy i spotkania integracyjne, które pomogą im walczyć z wykluczeniem społecznym.
 - **P.2.2** - Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych. Odpowiada na zdiagnozowany problem niewystarczającej oferty dotyczącej przedsięwzięć promujących obszar i kultywujących tradycje. W ramach projektu grantowego zorganizowane zostaną wydarzenia kulturalne: pikniki, koncerty, imprezy promujące zasoby obszaru LSR.

- **P.2.3** - Organizacja wydarzeń kultywujących lokalne tradycje. Przedsięwzięcie odpowiada na zdiagnozowany problem zanikania lokalnych tradycji, obrzędów i zwyczajów. Będą to projekty grantowe dotyczące organizacji wydarzeń kulturalnych pokazujących tradycje i obrzędy zanikające na obszarze LSR, np. potańcówki na dechach czy pokazy obrzędów weselnych i innych. Wydarzenia będą także idealnym miejscem do promocji produktów lokalnych z obszaru LSR. Ważną wartością dodaną będzie integracja międzypokoleniowa i zaangażowanie seniorów.
 - **P.2.4** - Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność. Przedsięwzięcie odpowiada na problem braku integracji społecznej. Poprzez realizację projektu grantowego zrealizowane zostaną projekty wspierające integrację i współpracę różnych grup społecznych.
 - **P.2.5** - Organizacja rajdów nordic walking integrujących mieszkańców obszaru LSR. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli zorganizować rajdy nordic walking w każdej z gmin na obszar LSR. Zaktywizuje przedstawicieli różnych grup społecznych i wiekowych. Będzie idealną okazją do integracji i aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu. Podczas realizacji przedsięwzięcia wykorzystane zostaną szlaki nordic walking, które powstały w ramach Projektu Współpracy w perspektywie 2014-2020.
 - **P.2.6** - Organizacja warsztatów rozwojowych dla kobiet. Zorganizowane zostaną warsztaty w każdej z gmin dla kobiet, odpowiadające na ich konkretne potrzeby. Będą to np. spotkania z dietetykiem, kosmetyczką, fotografem czy trenerem personalnym, które pozwolą kobietom poprawić pozycję na rynku pracy, rozwinąć umiejętności, czy wrócić do aktywności po urodzeniu dziecka.
- 3. C 3** - Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR. Jak wynika z doświadczenia z perspektywy 2014-2020 i diagnozy obszaru, zwiększyła się świadomość mieszkańców obszaru dotycząca możliwości pozyskania środków na podejmowanie i rozwój działalności gospodarczej. Jeszcze w 2016 roku o środki starało się kilka osób w ogłoszonym naborze, a w naborach przeprowadzonych w latach 2020 i 2022 wniosków było nawet dwa razy więcej niż pozwalała na to alokacja środków. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy i analizy obszaru objętego LSR nie stwierdzono potrzeby ukierunkowania wsparcia na przedsiębiorczość na konkretne branże. Osoby uczestniczące w procesie tworzenia LSR (przedsiębiorcy, osoby zainteresowane podjęciem działalności gospodarczej) prowadzili działalność bądź byli zainteresowani jej otworzeniem w szerokim zakresie i różnego rodzaju branżach. Ponadto z uwagi na fakt, iż obszar LSR charakteryzuje się wysokim bezrobociem, postanowiono zostało, by nie utrudniać dostępu do środków poprzez ograniczenie możliwości aplikowania o nie tylko na z góry określone branże. Wspierane będą szczególnie projekty innowacyjne i te realizowane przez przedstawicieli grup w niekorzystnej sytuacji. Stowarzyszenie będzie realizowało ten cel poprzez dwa przedsięwzięcia:
- **P.3.1** - Rozwijanie działalności gospodarczej. Przedsięwzięcie odpowiadające na zdiagnozowany problem niewystarczającej ilości środków przeznaczonych na rozwój działalności gospodarczej. Dofinansowanie dla istniejących firm pozwoli na ich rozwój poprzez zakup potrzebnego sprzętu, budowę albo remont potrzebnych pomieszczeń. Dzięki temu przedsięwzięciu powstaną na obszarze LSR nowe miejsca pracy.
 - **P.3.2** - Podejmowanie działalności gospodarczej. Przedsięwzięcie pozwoli na realizację pomysłów na nowe działalności gospodarcze.

Lokalna Strategia Rozwoju opracowywana przez członków LGD Stowarzyszenia „Razem na Piaskowcu” nie dotyczy wszystkich spraw i problemów występujących na danym terenie, ale ma charakter przekrojowy i skupia się na celach oraz działaniach, które mogą łączyć różne środowiska i tych, które dodają wartość do istniejącego wsparcia i mają największe szanse na przyczynienie się do osiągnięcia oczekiwanych zmian.

Tabela 11 Opis przedsięwzięć wskazanych w LSR

Przedsięwzięcie: P.1.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	
Realizacja celu	C.1 Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach Przedsięwzięcia wspierany będzie rozwój infrastruktury turystycznej oraz stworzenie bazy do uprawiania zróżnicowanych form turystyki, oraz rozwoju różnych form infrastruktury służącej rekreacji i kultury. Realizowane będą szczególnie inwestycje w świetlice wiejskie, place zabaw, siłownie plenerowe, ścieżki edukacyjne, ogólnodostępne obiekty rekreacyjne, turystyczne użytkowe i inne operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej.	
Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Beneficjentem wsparcia będzie gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST (czyli 75% dofinansowania). Minimalna kwota dofinansowania: 50 000 zł, maksymalna: 270 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty konkursowe.	
Przedsięwzięcie: P.1.2 Budowa, rozbudowa, modernizacja małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	
Realizacja celu	C.1 Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach Przedsięwzięcia wspierany będzie rozwój małej infrastruktury oraz rozwój różnych form infrastruktury służącej rekreacji i kultury. Realizowane będą szczególnie małe inwestycje dotyczące infrastruktury turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowo-kulturowej (świetlice wiejskie, place zabaw, siłownie plenerowe) i inne operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej.	
Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych. Środki dla jsfp maksymalnie do 40% budżetu LSR. Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 40 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe.	
Przedsięwzięcie: P.1.3 Wsparcie potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów	
Realizacja celu	C.1 Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą zespoły folklorystyczne, KGW, twórcy i kapele ludowe poprzez środki na zakup instrumentów, strojów itp.	
Grupy docelowe: Zespoły ludowe, KGW, stowarzyszenia, NGO, inne	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	

<p>Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych. Środki dla jsfp maksymalnie do 40% budżetu LSR. Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 25 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe.</p>	
<p>Przedsięwzięcie: P.1.4 Doposażenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych</p>	
<p>Realizacja celu</p>	<p>C.1 Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR</p>
<p>Opis:</p> <p>Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierane będzie doposażenie placów zabawa, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych.</p>	
<p>Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR, turyści</p>	
<p>Beneficjenci, koszty, sposób finansowania</p> <p>Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych. Środki dla jsfp maksymalnie do 40% budżetu LSR. Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 30 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe.</p>	
<p>Przedsięwzięcie: P.1.5 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej.</p>	
<p>Realizacja celu</p>	<p>C.1 Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR</p>
<p>Opis:</p> <p>Przedsięwzięcie będzie finansowane z EFRR. W ramach Przedsięwzięcia wspierany będzie rozwój małej architektury turystycznej. Realizowane będą szczególnie małe inwestycje dotyczące infrastruktury turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowo-kulturowej (świetlice wiejskie, place zabaw, siłownie plenerowe) i inne operacje służące zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnej.</p>	
<p>Grupy docelowe: Mieszkańcy Gmin Mirzec i Skarżysko Kościelne, turyści</p>	
<p>Beneficjenci, koszty, sposób finansowania</p> <p>Beneficjentem wsparcia będzie JSFP. Koszty kwalifikowane zgodne z programem EFRR, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe.</p>	
<p>Przedsięwzięcie: P.2.1 Wsparcie aktywności społecznej seniorów poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych</p>	
<p>Realizacja celu</p>	<p>C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR</p>
<p>Opis:</p> <p>Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierani będą seniorzy poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych</p>	
<p>Grupy docelowe: Osoby 60+</p>	
<p>Beneficjenci, koszty, sposób finansowania</p>	

Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych maksymalnie do 40% budżetu LSR. Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 15 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe.	
Przedsięwzięcie: P.2.2 Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych	
Realizacja celu	C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą wydarzenia kulturalne, imprezy, konkursy.	
Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych. Środki dla jsfp maksymalnie do 40% budżetu LSR. Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 20 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe	
Przedsięwzięcie: P.2.3 Organizacja wydarzeń kultywujących lokalne tradycje	
Realizacja celu	C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą kultywowanie oraz rozwój dziedzictwa kulturalnego regionu, w tym zwłaszcza w zakresie zachowania obrzędów, tradycji, ginących zawodów, itp. oraz troski o elementy dziedzictwa kultury niematerialnej.	
Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych. Środki dla jsfp maksymalnie do 40% budżetu LSR. Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 20 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe	
Przedsięwzięcie: P.2.4 Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność	
Realizacja celu	C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą inicjatywy integrujące lokalną społeczność: imprezy, pikniki, warsztaty i inne	
Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	

Beneficjentem wsparcia będzie NGO, a także gmina lub powiat lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest JST, dla których poziom dofinansowania będzie wynosił do 95 % kosztów całkowitych. Środki dla jsfp maksymalnie do 40% budżetu LSR. 9Minimalna kwota dofinansowania: 5 000 zł, maksymalna: 20 000 zł. Koszty kwalifikowane zgodne z rozporządzeniem MRiRW, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji. Sposób finansowania: Projekty grantowe	
Przedsięwzięcie: P.2.5 Organizacja rajdów nordic walking integrujących mieszkańców obszaru LSR	
Realizacja celu	C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia zorganizowane zostaną rajdy nordic walking dla mieszkańców wszystkich gmin LGD promujące zdrowy tryb życia.	
Grupy docelowe: Mieszkańcy obszaru LSR	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Całkowity koszt przedsięwzięcia: 100 000 zł. Sposób finansowania: operacja własna.	
Przedsięwzięcie: P.2.6 Organizacja warsztatów rozwojowych dla kobiet	
Realizacja celu	C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. W ramach przedsięwzięcia wspierane będą kobiety poprzez organizację warsztatów rozwojowych	
Grupy docelowe: Kobiety z obszaru LSR	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Całkowity koszt przedsięwzięcia: 90 000 zł. Sposób finansowania: operacja własna.	
Przedsięwzięcie: P.3.1 Rozwijanie działalności gospodarczej	
Realizacja celu	C.3 Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR
Opis:	
Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. Pomoc przyznawana będzie w wysokości do 65% kosztów kwalifikowanych, a maksymalna kwota wsparcia wynosi 150 000 zł.	
Grupy docelowe: Przedsiębiorcy	
Beneficjenci, koszty, sposób finansowania	
Beneficjentami operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa będą przedsiębiorcy z obszaru działania LSR, zgodnie z WPR 2023-2027. Sposób finansowania: Projekty konkursowe.	
Przedsięwzięcie: P.3.2 Podejmowanie działalności gospodarczej	
Realizacja celu	C.3 Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR
Opis:	

Przedsięwzięcie będzie finansowane z PROW 2023-2027. Wysokość premii ustalono na podstawie analizy danych historycznych z okresu 2014-2020 działania Podejmowanie działalności gospodarczej oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LSR.

Grupy docelowe: Mieszkańcy/osoby fizyczne zamieszkujące obszar LSR

Beneficjenci, koszty, sposób finansowania

Beneficjentami operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa będą osoby fizyczne zgodnie z przepisami WPR 2023-2027. Celem Przedsięwzięcia jest szczególnie wsparcie zakładania działalności gospodarczych. Maksymalna wartość projektu 100 000 zł. Premia na rozpoczęcie działalności gospodarczej wynosić będzie 65 000 zł, co stanowi 65% całej operacji. Premia będzie wypłacana w formie płatności ryczałtowej. Sposób finansowania: Projekty konkursowe.

Każdy z rodzajów wskaźników produktu i rezultatu odpowiada bezpośrednio przyjętemu celom. Wskaźniki spełniają kryteria S.M.A.R.T., tj., kryteria Trafności, Adekwatności, Spójności, Użyteczności oraz Efektywności. Wskaźniki produktu mierzą fizyczne efekty (produkty usług) będące wynikiem pojedynczych operacji składających się na przedsięwzięcia. Wskaźnik produktu został skonstruowany w taki sposób, aby dawał wprost informację o postępach w realizacji przedsięwzięć. Wskaźniki te dobrane zostały w taki sposób, aby określały zmiany w środowisku makroekonomicznym i makrospołecznym LGD. W tabelach wskazano mierzalne, przejrzyste wskaźniki. Do każdego wskaźnika są podane źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazowa oraz termin osiągnięcia wartości docelowych. W Regulaminie biura LGD zapewniono mechanizmy właściwej kontroli jakości danych i walidacji statystycznej wskaźników w okresie wdrożenia LSR. Informacje na potrzeby systemu monitoringu wskaźników pozyskane zostaną z kilku źródeł. Informacje do kontrolowania postępu w przypadku wskaźników produktu pozyskiwane będą bezpośrednio od beneficjentów wspartych w wyniku realizacji LSR. Beneficjenci w umowach zawieranych z LGD zobowiązani zostaną do sprawozdawania stopnia osiągniętych przez nich wskaźników. Niektóre z zebranych przez LGD informacji będą wymagały przetworzenia w celu określenia wartości wskaźników. Dane do wskaźników produktu pozyskiwane będą od beneficjentów, którzy zobowiązani zostaną umową do systematycznej sprawozdawczości z osiągniętych wskaźników obowiązkowych. W ramach biura LGD prowadzona będzie sprawozdawczość rzeczowa i finansowa oraz monitoring. Do szacowania wskaźników LSR wykorzystano – tam, gdzie było to możliwe – doświadczenia poprzednich okresów programowania funduszy UE, szczególnie LSR z poprzedniego okresu programowania 2014-2020. Wskaźniki produktu z założenia mają przyjętą wartość zero, jednak beneficjent będzie zobowiązany do określenia wartości wskaźnika istniejącego w chwili rozpoczęcia projektu. Wartość docelowa wskaźników oddziaływania oszacowana została poprzez zastosowanie modelowania statystyczno-matematycznego z uwzględnieniem poziomu alokacji na realizację LSR. Wskaźniki rezultatu będą informowały o zmianach jakie nastąpiły w wyniku wcielenia w życie danego przedsięwzięcia. Wartość początkowa jest wartością zerową. Wartość docelowa określona została przy uwzględnieniu kwoty zaplanowanej na dane przedsięwzięcie oraz liczby planowanych do osiągnięcia wskaźników produktu. Planowane wyliczenia opierają się również na danych wynikających z wdrażania LSR w poprzednim okresie programowania. Będą mierzone na podstawie danych zebranych z ankiet beneficjentów.

Tabela 12 Matryce logiczne

C.1		Nr identyfikacji wskaźnika FEW*	CEL	Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR				
				Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2027 Rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W.1.1	R.41		Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	0	900	Dane LGD	
W.1.2	R.41		Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	0	900	Dane LGD	
W.1.3	R.41		Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	0	180	Dane LGD	
W.1.4	R.41		Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Liczba osób	0	900	Dane LGD	
W.1.5	RCR077		Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	Liczba osób	0	100	Dane LGD	
Przedsięwzięcia w ramach C.1			Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)	Wskaźniki produktu			Źródło danych/sposób pomiaru
					nazwa	Jednostka miary	wartość	
		początkowa 2023 rok	końcowa 2027 rok					

P.1.1	Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	Konkurs 552 272 EUR	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturowej, turystycznej, wypoczynkowej, rekreacyjnej i/lub użytkowej	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.1.2	Budowa, rozbudowa, modernizacja małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	Projekt grantowy 81 818 EUR	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i/lub użytkowej	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.1.3	Wsparcie potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów	Zespoły ludowe, KGW, stowarzyszenia, NGO, inne	Projekt grantowy 51 137 EUR	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach LSR	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.1.4	Doposażenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych.	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	Projekt grantowy 61 364 EUR	Liczba doposażonych istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.1.5	Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej	Mieszkańcy Gmin: Mirzec i Skarżysko Kościelne, turyści	Projekt grantowy 86 400 EUR	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
				Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	szt.	0	1	Dane LGD
SUMA				832 991 EURO				

C.2		Nr identyfikacji wskaźnika FEW*	CEL	Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR			
			Jednostka miary	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2027 Rok	Źródło danych/sposób pomiaru	
W.2.1	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		Liczba osób	0	180	Dane LGD
W.2.2	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		Liczba osób	0	900	Dane LGD
W.2.3	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		Liczba osób	0	900	Dane LGD
W.2.4	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		Liczba osób	0	900	Dane LGD
W.2.5	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		Liczba osób	0	240	Dane LGD
W.2.6	R.42	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego		Liczba osób	0	160	Dane LGD
Przedsięwzięcia w ramach C.2		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)	Wskaźniki produktu			
				nazwa	Jednostka miary	wartość	
początkowa 2023 rok	końcowa 2027 Rok						

P.2.1	Wsparcie aktywności społecznej seniorów poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych	Osoby 60+ (Seniorzy)	Projekt grantowy 30 682 EUR	Liczba wspartych inicjatyw	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.2.2	Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	Projekt grantowy 40 909 EUR	Liczba wydarzeń	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.2.3	Organizacja wydarzeń kultywujących lokalne tradycje	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	Projekt grantowy 40 909 EUR	Liczba wydarzeń	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.2.4	Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność	Mieszkańcy obszaru LSR	Projekt grantowy 40 909 EUR	Liczba wydarzeń	szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.2.5	Organizacja rajdów nordic walking integrujących mieszkańców obszaru LSR	Mieszkańcy obszaru LSR	Operacja własna 22 727 EUR	Liczba rajdów	szt.	0	8	Dane LGD
P.2.6	Organizacja warsztatów rozwojowych dla kobiet	Kobiety z obszaru LSR	Operacja własna 20 454 EUR	Liczba warsztatów	szt.	0	8	Dane LGD
SUMA				196 590 EURO				
C.3	Nr identyfikacji wskaźnika FEW*	CEL	Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR					
				<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2023 Rok	stan końcowy 2027 Rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>	

W.3.1	R.37	Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR		Liczba utworzonych miejsc pracy	0	15	Dane LGD	
W.3.2	R.37	Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR		Liczba utworzonych miejsc pracy	0	20	Dane LGD	
Przedsięwzięcia w ramach C.3		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2023 rok	końcowa 2027 rok					
P.3.1	Rozwijanie działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy	Konkurs 511 364 EUR	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	15	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.3.2	Podjęcie działalności gospodarczej	osoby fizyczne zamieszkujące obszar LSR	Konkurs 295 455 EUR	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	20	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
SUMA				806 819 EURO				

VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

Wybór oraz ocena operacji są bardzo ważnym elementem, który w znacznym stopniu przyczynia się do wdrażania i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. W ramach LSR na obecnym etapie programowania przewiduje się realizację operacji realizowanych indywidualnie przez beneficjentów innych niż LGD, projektów grantowych, inwestycyjnych i własnych, oraz projekty które wynikają z funduszu EFRR. Nie przewiduje się projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village), operacji partnerskich oraz projektów w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR.

Przyjęte rozwiązania formalno-prawne: Procedury oceny i wyboru operacji oraz kryteria wyboru operacji są na etapie opracowywania w oparciu o materiały uzyskane w trakcie konsultacji społecznych, opracowanej diagnozy i analizy SWOT z uwzględnieniem zdiagnozowanych problemów i potrzeb społeczności lokalnej. Opracowane kryteria są ściśle powiązane z celami i grupami docelowymi, do których jest kierowane wsparcie, w zależności od rodzaju beneficjentów. Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” jest na etapie przygotowania także procedury oceny i wyboru projektów z funduszu EFRR.

Celem formułowanych procedur jest możliwość wyboru operacji, których wdrożenie umożliwi realizację przyjętych w LSR celów i wskaźników oraz zapewnienie niedyskryminującego i przejrzystego systemu oceny i wyboru operacji, który pozwoli ograniczyć ryzyko wystąpienia konfliktu interesu procesu decyzyjnego.

LGD będzie ogłaszała nabory wniosków zarówno w trybie konkursowym jak również w trybie grantowym. Wybór operacji w trybie konkursowym i grantowym będzie odbywać się podczas posiedzenia Rady, zwołanym przez Przewodniczącą Rady w związku z ogłoszonym konkursem na nabór wniosków i grantów. Przebieg oceny wniosków i dokumentowanie oceny, wzory dokumentów konkursowych i grantowych zawierać będą przyjęte procedury oceny i wyboru operacji. Proces oceny i wyboru operacji odbywa się na podstawie Regulaminu Rady LGD oraz ww. procedur. Zastosowane zostaną w nich rozwiązania gwarantujące spełnienie następujących celów i założeń:

- zachowanie w poszczególnych głosowaniach odpowiedniego paritetu, tak aby przedstawiciele władzy publicznej ani żadnej pojedynczej grupy interesu nie mieli więcej niż 49 % praw głosu w podejmowaniu decyzji
- bezstronność członków Rady, poprzez składanie w toku procedury oceniania i wyboru operacji tzw. Deklaracji bezstronności, powodujących konieczność wyłączenia się członków Rady w przypadku zaistnienia ich powiązania z wnioskiem lub wnioskodawcą;
- jawność procesu wyboru poprzez udostępnianie procedur i protokołów z posiedzeń Rady do wiadomości publicznej (na stronie internetowej LGD, w wersji papierowej do wglądu w biurze LGD);
- poprzez doradztwo telefoniczne, drogą e-mail, osobiste, omawianie procedur w trakcie szkoleń czy warsztatów dla potencjalnych beneficjentów;
- możliwość odwołania się wnioskodawców od niekorzystnych dla nich decyzji Rady;
- wybór najlepszych operacji, w największym stopniu uwzględniających potrzeby grup szczególnie istotnych tzn. grup defaworyzowanych poprzez zastosowanie odpowiednich lokalnych kryteriów wyboru oraz kryteriów premiujących.

Organem kluczowym w procesie oceny i wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD oraz grantobiorców jest organ decyzyjny LGD jakim jest Rada Programowa. W ramach Rady Programowej szczególnie uprawnienia posiada Przewodnicząca Rady, który organizuje jej prace i podejmuje ważne decyzje proceduralne. Procedury, które powstają w wyniku partycypacji są uchwalane i przyjęte do realizacji przez Zarząd Stowarzyszenia.

Doświadczenia zebrane w poprzedniej perspektywie oraz informacje uzyskane na podstawie wywiadów indywidualnych pozwoliły Zespołowi do spraw opracowania LSR do przygotowania wstępnych kryteriów wyboru operacji. Kryteria wyboru zostały opracowane w oparciu o materiały uzyskane w trakcie konsultacji społecznych, opracowanej diagnozy i analizy SWOT z uwzględnieniem zdiagnozowanych problemów i potrzeb społeczności lokalnej. Kryteria następnie były konsultowane z sektorami publicznym, społecznym i gospodarczym oraz na spotkaniu roboczym zespołu.

Kryteria wyboru operacji oraz procedura zostały opracowane z uwzględnieniem obowiązujących uregulowań prawnych dotyczących Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS).

Głównym celem opracowania kryteriów wyboru operacji we współpracy z lokalną społecznością było określenie, jakie typy operacji oraz z jakiego zakresu powinny być szczególnie premiowane w ramach przyznawanego wsparcia. Dzięki takiemu podejściu odpowiednio dobrane procedury i kryteria umożliwiają wybór operacji, których realizacja przełoży się bezpośrednio na osiągnięcie zawartych w strategii celów i wskaźników. W związku z przeprowadzoną diagnozą obszaru i określonymi na jej podstawie celami i wskaźnikami kryteria będą premiowały mniejsze miejscowości realizacji operacji, wykorzystanie lokalnych zasobów, wpływ na poprawę atrakcyjności turystycznej (turystykę zdefiniowano jako branżę o największym potencjale), oddziaływanie projektu na zdefiniowane w LSR grupy de faworyzowane, powiązanie projektu z sektorem turystycznym lub produktami lokalnymi, tworzenie większej liczby miejsc pracy.

Kryteria zostały przygotowane w podziale na poszczególne cele uwzględniając kryteria dla:

- 1) operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD, a w ich ramach:
 - a) operacje z zakresu podejmowania oraz rozwoju przedsiębiorczości;
 - b) operacje z zakresu działań inwestycyjnych;
- 2) projekty grantowe
- 3) operacje własne

Dla operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD, dla grantobiorców i operacji własnych opracowano, odrębnie dla każdej grupy:

- lokalne kryteria wyboru
- kryteria strategiczne (premiujące).

Składane w trakcie naboru wnioski będą badane według tych kryteriów za pomocą kart oceny wniosków, stanowiących załączniki do Procedur oceny i wyboru operacji. Opracowane kryteria spełniają warunki dotyczące ich obiektywności, niedyskryminującego charakteru, przejrzystości i mierzalności. Przy kryteriach określone zostały zasady punktowania, w tym maksymalne i minimalne wartości, jakie może uzyskać wniosek. Każde z kryteriów posiada opis, a tam, gdzie to konieczne – zamieszcza definicje pojęć. W zależności od rodzaju operacji, kryteria strategiczne (premiujące) przyznają dodatkowe punkty dla tych projektów, które:

- są innowacyjne;
- są ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb zdefiniowanych osób w niekorzystnej sytuacji takich jak kobiety i grupy istotne, czyli osoby po 60 r.ż.

Jednym z kryteriów premiujących jest innowacyjność. Podejście innowacyjne w ramach realizowanych przedsięwzięć będzie miało wielowymiarowy charakter. Innowacyjność będzie polegała na poszukiwaniu nowych pomysłów rozwiązywania problemów na obszarach wiejskich. Jest to proces polegający na przekształcaniu istniejących możliwości w nowe cele oraz ich praktyczne zastosowanie.

Zatem innowacyjność w odniesieniu do operacji przewidzianych w LSR oznacza:

- 1) dla operacji z zakresu podejmowania oraz rozwoju przedsiębiorczości: wprowadzenie nowego produktu, usługi, procesu, metody marketingowej, modelu organizacyjnego. Udowodnienie innowacyjności leży po stronie wnioskodawcy i wynikać ma z jego oświadczenia i opisu).
- 2) dla operacji z zakresu inwestycji: niestandardowe lub proekologiczne rozwiązania konstrukcyjne, technologiczne, architektoniczne lub/i partycypacyjne wykorzystanie powstałej infrastruktury (współpraca międzysektorowa służąca realizacji celów inwestycji, wykorzystanie potencjału obiektu). Udowodnienie innowacyjności będzie leżeć po stronie wnioskodawcy i wynikać ma z opisu projektu inwestycji; oceniany będzie brak lub istnienie innowacyjności;
- 3) dla projektów grantowych: niestandardowe wykorzystanie w ramach operacji lokalnych zasobów (przyrodniczych, kulturalnych, społecznych itp.), a zwłaszcza pozytywny wpływ na ochronę środowiska lub przeciwdziałanie zmianom klimatycznym lub/i nowatorskie podejście w projekcie do wsparcia grup osób w niekorzystnej sytuacji. Dla operacji z zakresu aktywizacji społecznej, projektów aktywności lokalnej: innowacyjność dotyczyć będzie m.in. zastosowania nowych metod współpracy z różnymi grupami społecznymi, na dotarciu do obecnie zamkniętych, nie zainteresowanych współpracą grup społecznych tj. osób pozostających bez pracy, kobiet, osób starszych. Innowacja będzie dotyczyła zarówno tematyki jak i techniki przeprowadzania szkoleń i warsztatów –dotychczas nie stosowanych w danej gminie/ powiecie. Udowodnienie innowacyjności będzie leżeć po stronie wnioskodawcy i wynikać ma z opisu; oceniany będzie brak lub istnienie innowacyjności.
- 4) dla operacji własnych: dla operacji własnej dotyczącej organizacji rajdów nordic walking innowacyjność ma wynikać ze sposobu przygotowania, organizacji i przeprowadzenia rajdów; dla operacji własnej dotyczącej warsztatów rozwojowych dla kobiet ma wynikać z holistycznego podejścia do tychże warsztatów. Udowodnienie innowacyjności będzie leżeć po stronie wnioskodawcy i wynikać ma z opisu projektu; oceniany będzie brak lub istnienie innowacyjności.

Zmiany kryteriów dokonać może Zarząd LGD w drodze uchwały, zgodnie ze swoimi statutowymi kompetencjami, na wniosek co najmniej połowy członków Rady LGD, w tym w ramach ewaluacji rocznej, na podstawie raportu cząstkowego zawierającego wnioski i rekomendacje dotyczące lokalnych kryteriów wyboru. Zmiana kryteriów następuje po przeprowadzeniu konsultacji społecznych. O zmianie kryteriów informowani są drogą elektroniczną członkowie LGD i potencjalni beneficjenci. Zmiana musi być uzasadniona. Powodem zmiany mogą być ważne przyczyny, takie jak możliwość nieosiągnięcia wartości wskaźników zaplanowanych w LSR, konieczność doszczegółowienia kryteriów. Przy zmianie kryteriów bierze się pod uwagę aktualne lokalne uwarunkowania, w tym diagnozę obszaru zawartą w LRS.

Ponadto Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu” oświadcza, że projekty wskazane w LSR dotyczące funduszu EFRR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla tego funduszu.

VIII. PLAN DZIAŁANIA

Działania, które zamierza podjąć LGD w ramach realizacji LSR zostały zaplanowane tak, by umożliwiły osiągnięcie założonych celów. Realizacja działań w ramach LSR została rozplanowana na lata 2024-2027. W pierwszej kolejności zaplanowano konkurs na przedsięwzięcie nr P.1.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej. Następnie nabory na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej (przedsięwzięcia P.3.1, P.3.2). Kolejne będą projekty grantowe: Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej (przedsięwzięcie P.1.5), Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych (przedsięwzięcie P.2.2) i Doposażenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych (przedsięwzięcie P.1.4) oraz projekt własny związany z organizacją rajdów

nordic walking (przedsięwzięcie P.2.5). Następnie zrealizowane zostaną kolejne projekty grantowe: dotyczące budowy małej infrastruktury (przedsięwzięcie P.1.2), wsparcia potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów (przedsięwzięcie P.1.3) i organizacji wydarzeń kultywujących lokalne tradycje (przedsięwzięcie P.2.3), a także operacja własna dotycząca warsztatów rozwojowych dla kobiet (przedsięwzięcie P.2.6). Jako kolejne zostaną przeprowadzone kolejne nabory dotyczące rozwoju i podejmowania działalności gospodarczej (przedsięwzięcia P.3.1, P.3.2) oraz projekty grantowe dotyczące organizacji wydarzeń integrujących lokalną społeczność (przedsięwzięcie P.2.4) i wsparcia aktywności społecznej seniorów (przedsięwzięcie P.2.1).

Dokładny plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągnięcia wskaźników oraz planowanymi kwotami wsparcia przedstawia załącznik nr 3 do regulaminu konkursu na wybór LSR – Formularz nr 2. Osiągnięcie w przedstawionych przedziałach czasowych założonych pułapów wskaźników opracowano w sposób racjonalny, aby możliwe było kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów lokalnej społeczności na obszarze oraz jak najlepiej wykorzystać czas wdrażania LSR.

IX. PLAN FINANSOWY LSR

Planowana wysokość środków na wdrażanie LSR i zarządzanie LSR przedstawiona została w dokumencie Formularz 3: Budżet LSR. Liczba ludności obszaru Lokalnej Grupy Działania „Razem na Piaskowcu” na dzień 31.12.2020 wynosiła 56 266 co pozwala ubiegać się w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR) o środki w wysokości 1 750 000 EUR na wdrażanie LSR oraz 412 500 EUR na koszty bieżące i aktywizację. Wysokość dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR w ramach programu Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 ze środków EFRR wynosi 136 713 EUR na wdrażanie. Kwota dostępnych środków obejmuje zarówno wkład EFRROW, EFRR jak i wymagany krajowy wkład środków publicznych. Szczegółowy Plan wykorzystania budżetu LSR opracowany został w dokumencie Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR. Stowarzyszenie planuje także ubiegać się o środki w ramach programu Europejskiego Funduszu Społecznego + poza formułą RLKS. Środki dostępne w ramach EFS+ będą wykorzystywane na projekty obejmujące osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

W ramach realizacji LSR następujące kwoty zostaną przeznaczone na poszczególne cele LSR:

- 1. C.1 Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR - 832 991 EURO :**
 - P.1.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej - 552 272 EUR
 - P.1.2 Budowa, rozbudowa, modernizacja małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej - 81 818 EUR
 - P.1.3 Wsparcie potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów - 51 137 EUR
 - P.1.4 Dopuszczenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych - 61 364 EUR
 - P.1.5 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej – 86 400 EUR

- 2. C.2 Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR - 196 590 EURO:**
 - P.2.1 Wsparcie aktywności społecznej seniorów poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych - 30 682 EUR
 - P.2.2 Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych - 40 909 EUR
 - P.2.3 Organizacja wydarzeń kultywujących lokalne tradycje - 40 909 EUR
 - P.2.4 Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność - 40 909 EUR

- P.2.5 Organizacja rajdów nordic walking integrujących mieszkańców obszaru LSR - 22 727 EUR
- P.2.6 Organizacja warsztatów rozwojowych dla kobiet - 20 454 EUR

3. C.3 Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR - 806 819 EURO:

- P.3.1 Rozwijanie działalności gospodarczej - 511 364 EUR
- P.3.2 Podejmowanie działalności gospodarczej - 295 455 EUR

Tabela: Budżet z podziałem na cele i przedsięwzięcia stanowi załącznik do LSR – Formularz 1. W załączonym do Strategii Formularzu 2: Plan działania przedstawione zostały planowane do realizacji przedsięwzięcia ze wskazaniem programu, w ramach którego te przedsięwzięcia będą realizowane a w Formularzu nr 4: Plan wykorzystania budżetu LSR, harmonogram realizacji wdrażania LSR w poszczególnych latach.

X. MONITORING I EWALUACJA

W celu sprawnej realizacji i efektywnego wdrażania LSR oraz uniknięcia odstępstw od założonych celów strategicznych planowane są działania monitorujące oraz ewaluacyjne. Monitoring to proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji LSR w całym okresie jej wdrażania pokazuje czy udaje się skutecznie osiągać cele zapisane w strategii. Proces monitoringu pozwala na bieżące weryfikowanie oraz jeśli zajdzie taka potrzeba, zmodyfikowanie i dostosowanie do potrzeb.

Proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ma na celu przede wszystkim poprawę sytuacji mieszkańców obszaru LGD.

Proces monitoringu powinien obejmować:

- a) monitorowanie rzeczowej realizacji LSR polegającej m.in. na: analizie stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii, monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji, wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji (tj. angażowaniu społeczności lokalnej w proces ewaluacji);
- b) monitorowanie wydatkowania środków na poszczególne operacje i działania własne LGD, w tym monitorowanie harmonogramów ogłaszanych konkursów oraz budżet LSR.

Dane uzyskane w procesie monitoringu stanowią podstawę do tworzenia procesu ewaluacji, który stanowi bardzo istotny etap. Ewaluacja umożliwia przegląd i ocenę realizacji celów przedstawionych w LRS. LGD dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, a przede wszystkim jej założeń, efektywności, skuteczności. Jest nieodłącznym etapem funkcjonowania projektów, w szczególności finansowanych ze środków publicznych. Ewaluacja LSR dostarczy informacji, które zostaną wykorzystane w procesie decyzyjnym przy wdrażaniu LSR.

Celem ewaluacji jest poprawa jakości, skuteczności i spójności pomocy funduszy oraz strategii i realizacji programów operacyjnych w odniesieniu do konkretnych problemów strukturalnych dotyczących państwa członkowskie i regiony, z jednoczesnym uwzględnieniem celu w postaci trwałego rozwoju i właściwego prawodawstwa wspólnotowego dotyczącego oddziaływania oraz strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Ze względu na termin przeprowadzania badania względem programu, projektu możemy wyróżnić:

- ✓ ewaluację formatywną (ex-ante) – przeprowadzaną przed realizacją programu/projektu, zasadniczym celem tego typu ewaluacji jest ocena na ile planowana interwencja z punktu widzenia potrzeb (sektora, beneficjentów) jest spójna w zakresie planowanych celów i sposobów ich realizacji, diagnoza potrzeb i oczekiwań grupy docelowej, identyfikacja potencjalnych trudności w kontekście społecznym, gospodarczym, prawnym.
- ✓ ewaluację okresową (mid-term), która przeprowadzana jest w trakcie wdrażania programu. Jej efektem jest wstępna ocena interwencji i dostarczenie informacji do przygotowania dokumentów dla następnego okresu realizacji programu, projektu.
- ✓ ewaluację bieżącą (on-going), która przeprowadzana jest w trakcie wdrażania programu, jednak w przeciwieństwie do ewaluacji mid-term nie jest określony jej dokładny moment realizacji. Zazwyczaj jest przeprowadzana, gdy monitorowanie ujawniło odchylenia od założonych wartości wskaźników. Jej efektem jest identyfikacja barier realizacji celów.
- ✓ ewaluację końcową (ex-post) - przeprowadzaną po zakończeniu realizacji programu /projektu, poddającą ocenie skuteczność i efektywność interwencji, jej trafność i użyteczność, a także stopień realizacji założonych celów oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływania) projektu/programu. Tego typu ewaluacja może stanowić cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych interwencji.

Zadania w zakresie monitoringu i ewaluacji realizowane będą przez: Pracowników biura, Zarząd LGD, Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju realizowane będzie na przestrzeni kilku lat, w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR. W okresie tym prowadzony będzie stały proces monitoringu i oceny prowadzonych działań. Monitoring obejmował będzie rejestrowanie postępów z prowadzonych działań oraz tempa i kierunku, w którym zmierza wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Elementy, które zostaną poddane monitorowaniu i ewaluacji zostały określone przez zespół ds. opracowania LSR i poddane konsultacjom na spotkaniach grupy roboczej oraz przedstawicieli trzech sektorów. Ponadto były konsultowane z Członkami Zarządu LGD „Razem na Piaskowcu”. Najważniejsze uwagi dotyczyły częstotliwości przeprowadzanych działań ewaluacyjnych. Bardzo ważnym dla osób konsultujących było stałe monitorowanie wskaźników, budżetu i pracy Biura i Zarządu.

Za koordynację działań związanych z monitoringiem odpowiedzialny będzie wyznaczony pracownik stowarzyszenia. Znaczna część danych niezbędnych do monitorowania realizacji LSR zbierana będzie na bieżąco w toku normalnej działalności stowarzyszenia. Przykładem mogą tu być dane związane ze świadczonym doradztwem – fakt udzielenia porady będzie na bieżąco odnotowywany w stosownym rejestrze. Pracownicy LGD będą nie tylko zbierać dane generowane w czasie swojej zwykłej działalności, ale będą je również „wywoływać”. Służyć temu będą badania ankietowe osób korzystających z doradztwa oraz badania ankietowe osób obecnych na spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych. Zebrane w ten sposób dane będą pełnić ważną rolę w procesie analizy efektywności świadczonego doradztwa oraz w analizie efektywności działań komunikacyjnych.

Procedura ewaluacji zakłada realizację kilku działań w różnych momentach wdrażania LSR:

1. corocznej ewaluacji wewnętrznej (on-going),
2. śródkresowej ewaluacji mid-term,
3. końcowej ewaluacji zewnętrznej (ex-post).

Tak zwana coroczna ewaluacja wewnętrzna realizowana będzie w postaci warsztatu refleksyjnego czyli spotkania wykorzystującego narzędzia o charakterze refleksyjno – analitycznym w ramach ewaluacji on – going. Sposób i termin ich realizacji będzie zgodny z wytycznymi.

Elementy, które podlegać będą monitorowaniu:

- Funkcjonowanie i działalność LGD i animacja,
- Realizacja Planu Działania,
- Realizacja LSR,
- Budżet LSR,
- Realizacja Planu Komunikacji.

Badania ewaluacyjne w ramach ewaluacji mid-term i ewaluacji zewnętrznej pozwolą na ocenę funkcjonowania LGD i realizacji LSR z uwzględnieniem kryteriów ewaluacyjnych. Przyjęte kryteria ewaluacyjne zdefiniowane zostały w sposób następujący:

- Trafność: kryterium to pozwoli określić stopień, w jakim przyjęte cele, przedsięwzięcia i sposób funkcjonowania LGD odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym realizacją LSR i realnym potrzebom odbiorców działań,
- Spójność: kryterium to pozwoli określić stopień spójności LSR z innymi dokumentami programowymi i strategiami obejmującymi obszar realizacji LSR,
- Efektywność: kryterium to pozwoli określić stosunek poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, czasu) do uzyskanych wyników i rezultatów,
- Skuteczność: kryterium to pozwoli określić stopień osiągnięcia zdefiniowanych celów i przedsięwzięć,
- Użyteczność: kryterium to pozwoli na ocenę czy realizowana LSR odpowiada na rzeczywiste potrzeby mieszkańców,
- Trwałość: kryterium to pozwoli na ocenę możliwości i stopnia utrzymania się efektów i wpływu działań po zakończeniu ich realizacji.

Przeprowadzenie ewaluacji mid-term i ex-post zostanie powierzone wyspecjalizowanym podmiotom zewnętrznym (niezależnym ekspertom).

W latach, gdy prowadzona będzie ewaluacja on-going, mid-term i ex-post badania ankietowe mieszkańców, które w pozostałych latach będą standardowo realizowane w ramach monitoringu przez pracowników LGD, przeprowadzone zostaną w rozbudowanej formie. Oznacza to, że ankieta oprócz standardowych pytań związanych z monitoringiem będzie zawierać dodatkowe pytania dotyczące zmian na obszarze LGD. Wykonanie tego badania będzie leżało po stronie podmiotu zewnętrznego realizującego ewaluację. Wykonawca badań ewaluacyjnych przygotowuje raport, który będzie obowiązkowo zawierać dane z monitoringu z ostatniego roku umieszczone w kontekście danych zebranych w poprzednich latach. W latach prowadzenia badań ewaluacyjnych on-going, mid-term i ex-post, wyniki ze spotkań informacyjno-konsultacyjnych w ramach monitoringu, zostaną wykorzystane do przygotowania raportu.

Podmiotem odpowiedzialnym za monitoring i ewaluację LSR będzie Zarząd LGD. Do zadań którego będzie należeć akceptowanie raportów wynikających z monitoringu, wprowadzanie zmian w LSR.

ZAŁĄCZNIKI DO LSR

Załącznik 1 Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Tabela 13 Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EURO)	Przedsięwzięcia w ramach celu C.1 (Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacje własna, animacja itp.)
552 272 EUR	1.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	konkurs
81 818 EUR	1.2 Budowa, rozbudowa, modernizacja małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	projekt grantowy
51 137 EUR	1.3 Wsparcie potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów	Zespoły ludowe, KGW, stowarzyszenia, NGO, inne	projekt grantowy
61 364 EUR	1.4 Doposażenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych.	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	projekt grantowy
86 400 EUR	1.5 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej	Mieszkańcy Gmin: Mirzec i Skarżysko Kościelne, turyści	projekt grantowy
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu C.2 (Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacje własna, animacja itp.)

30 682 EUR	2.1 Wsparcie aktywności społecznej seniorów poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych	Osoby 60+	projekt grantowy
40 909 EUR	2.2 Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	projekt grantowy
40 909 EUR	2.3 Organizacja wydarzeń kultywujących lokalne tradycje	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	projekt grantowy
40 909 EUR	2.4 Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność	Mieszkańcy obszaru LSR	projekt grantowy
22 727 EUR	2.5 Organizacja rajdów nordic walking integrujących mieszkańców obszaru LSR	Mieszkańcy obszaru LSR	operacja własna
20 454 EUR	2.6 Organizacja warsztatów rozwojowych dla kobiet	Kobiety z obszaru LSR	operacja własna
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu C.3 (Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacje własna, animacja itp.)
511 364 EUR	3.1 Rozwijanie działalności gospodarczej	Przedsiębiorcy	konkurs
295 455 EUR	3.2 Podejmowanie działalności gospodarczej	Osoby fizyczne zamieszkujące obszar LSR	konkurs

Załącznik 2 Formularz 2: Plan działania

Tabela 14 Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1	Wsparcie potencjału kulturowego, turystycznego i rekreacyjnego obszaru LSR													
Przedsięwzięcie P.1.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kulturowej, turystycznej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kulturowej, turystycznej, wypoczynkowej, rekreacyjnej i/lub użytkowej	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2 Budowa, rozbudowa, modernizacja małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i użytkowej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury kulturowej, rekreacyjnej, wypoczynkowej i/lub użytkowej	0	0	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR

Przedsięwzięcie P.1.3 Wsparcie potencjału zespołów ludowych, KGW i innych poprzez zakup strojów i instrumentów	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach LSR	0	0	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.4 Doposażenie istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych.	Liczba doposażonych istniejących placów zabaw, świetlic, miejsc integracji społecznej i innych	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.5 Budowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury turystycznej	Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	0	0	2 szt.	100%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	FEW - EFRR
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	
Wskaźnik rezultatu W.1.1	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	900 os.	100 %	900 os.	100 %	900 os.	100 %	900 os.	100 %	900 os.	100 %	900 os.	100 %	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.1.2	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0	0	0	0	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0	0	0	0	180 os.	100%	180 os.	100%	180 os.	100%	180 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.4	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0	0	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.5	RCR077 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	0	0	100 os.	100%	100 os.	100%	100 os.	100%	100 os.	100%	100 os.	100%	FEW - EFRR

C.2		Wsparcie aktywności społecznej obszaru LSR													
Przedsięwzięcie P.2.1 Wsparcie aktywności społecznej seniorów poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdów, spotkań i wydarzeń kulturalnych	Liczba wspartych inicjatyw	0	0	0	0	0	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.2 Promocja obszaru LSR poprzez organizację wydarzeń kulturalnych	Liczba wydarzeń	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR	
Przedsięwzięcie P.2.3 Organizacja wydarzeń kultywujących lokalne tradycje	Liczba wydarzeń	0	0	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR	
Przedsięwzięcie P.2.4 Organizacja wydarzeń integrujących lokalną społeczność	Liczba wydarzeń	0	0	0	0	0	0	9 szt.	100%	9 szt.	100%	9 szt.	100%	PS WPR	

Przedsięwzięcie P.2.5 Organizacja rajdów nordic walking integrujących mieszkańców obszaru LSR	Liczba rajdów	0	0	8 szt.	100%	8 szt.	100%	8 szt.	100%	8 szt.	100%	8 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.6 Organizacja warsztatów rozwojowych dla kobiet	Liczba warsztatów	0	0	0	0	8 szt.	100%	8 szt.	100%	8 szt.	100%	8 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	0	0	0	0	0	180 os.	100%	180 os.	100%	180 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.2	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	0	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	0	0	0	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.2.4	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	0	0	0	0	0	900 os.	100%	900 os.	100%	900 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.5	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	0	240 os.	100%	240 os.	100%	240 os.	100%	240 os.	100%	240 os.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.6	Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	0	0	0	160 os.	100%	160 os.	100%	160 os.	100%	160 os.	100%	PS WPR
C.3	Wsparcie przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LSR													
Przedsięwzięcie P.3.1 Rozwijanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	10 szt.	66,67%	10 szt.	66,67%	10 szt.	66,67%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	PS WPR

Przedsięwzięcie P.3.2 Podjęmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	10 szt.	50%	10 szt.	50%	10 szt.	50%	20 szt.	100%	20 szt.	100%	20 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	10 szt.	66,67%	10 szt.	66,67%	10 szt.	66,67%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.2	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	10 szt.	50%	10 szt.	50%	10 szt.	50%	20 szt.	100%	20 szt.	100%	20 szt.	100%	PS WPR

Załącznik 3 Formularz 3: Budżet LSR

Tabela 15 Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR	EFS+	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000 EUR	86 400 EUR	0	1 836 400 EUR
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500 EUR	0	0	412 500 EUR
Razem	2 162 500 EUR	86 400 EUR	0	2 248 900 EUR

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.
 ** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”

Załącznik 4 Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

Tabela 16 Plan wykorzystania budżetu

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		31.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	€ 1 040 900	59,48%	€ 1 165 900	66,62%	€ 1 165 900	66,62%	€ 1 360 218	77,73%	€ 1 750 000	100%	€ 1 750 000	100%	€ 1 750 000	100%
EFS+	-	-	-	-			-	-	-	-	-	-	-	-
EFRR	0	0	€ 86 400	100%			€ 86 400	100%	€ 86 400	100%	€ 86 400	100%	€ 86 400	100%
RAZEM	€ 1 040 900	56,68%	€ 1 252 300	68,19%			€ 1 446 618	78,77%	€ 1 836 400	100%	€ 1 836 400	100%	€ 1 836 400	100%

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

Słomińska – Paprocka D., *Powiat Szydłowiecki w województwie mazowieckim*, Szydłowiec 2008

Urban J., Kowalski W., *Szydłowiec miasto na kamieniu*, Radom 2004

SPIS TABEL

Tabela 1 Podział Członków Stowarzyszenia ze względu na sektor	5
Tabela 2 Dokumenty regulujące zasady działania organów LGD	6
Tabela 3 Gminy wchodzące w skład LGD Działania „Razem Na Piaskowcu”	9
Tabela 4 Metody partycypacji w zależności od etapu opracowywania LSR	12
Tabela 5 Liczba ludności zamieszkujących teren LGD w latach 2016– 2020 z uwzględnieniem podziału na płeć	15
Tabela 6 Liczba osób bezrobotnych, w tym kobiety w latach 2015– 2020 w gminach należących do LGD	16
Tabela 7 Ludność w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych gminach na lata 2015-2020.....	21
Tabela 8 Wskaźnik dochodów podatkowych G dla gmin w latach 2015– 2020 w gminach należących do LGD.....	22
Tabela 9 Stowarzyszenia, fundacje, KGW zarejestrowane w ARiMR w poszczególnych Gminach	23
Tabela 10 Analiza SWOT.....	31
Tabela 11 Opis przedsięwzięć wskazanych w LSR	37
Tabela 13 Matryce logiczne	43
Tabela 14 Cele i przedsięwzięcia.....	55
Tabela 15 Plan działania.....	57
Tabela 16 Budżet LSR	64
Tabela 17 Plan wykorzystania budżetu	65

SPIS ILUSTRACJI

Rysunek 1 Mapa LGD	8
--------------------------	---

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1 Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia.....	55
Załącznik 2 Formularz 2: Plan działania.....	57
Załącznik 3 Formularz 3: Budżet LSR.....	64
Załącznik 4 Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR	65